

Ante Kursar

Split

IZ LEKSIKE I TRADICIJE ŠEPURINSKIH RIBARA¹

MIGAVICA^{1a}

migavica — vrsta mreže potegače; zovu je i *trata*; dok se je lovilo migavicom, čuo se je izraz *iti* (ili *oditi*) *na tratu* u značenju *ići* (ili *odlaziti*) *za druga na ribolov migavicom*; ako bi pak gospodar migavice pošao na ribolov tom mrežom, Šepurinjeni bi rekli: *Iša je na migavicu* (time bi kazali da je s druženom pošao loviti baš migavicom, tj. ne ne nekom drugom *artom*). Namjesto *Iša je na migavicu* u istom značenju bi rekli: *Iša je potezati*. U vezi s migavicom mogle su se čuti npr. ove rečenice: *Išli su Centini potezati* (tj. loviti migavicom). *Išli su potegniti Nozdru* (loviti migavicom u uvali Nozdra). *Eno hi, potežu u Zelenoj* (love migavicom u uvali Zelena).

Migavica se zove zato što »ka se poteže, oka o' je' ne i druge strane migaju, tj. malo se otvaraju i zatvaraju (*migati* u šep. govoru znači *namigivati*). Ribar je rekao: »Či' se ferma (prestane) potezati, oka otvoru i riba proz njih more uteći.«²

Glavni su dijelovi migavice: *strane* i *saka* (strane počimlju o' sake«).

Strane su dvije: *prva* i *zatega* (svaka je obično duga 60 paši, tj. oko 100 metara). Ribar je rekao: »Ka' se poteže (kad se lovi migavicom), strane su visoke po pe'-šest paši, jerbo se oka stisnu, a ka' bi se oteglo (tj. kad bi se oka sasvim rastvorila), bile bi visoke i po treset (trideset) paši. U potezaju (za vrijeme potezanja) oka su stišnjeta i riba ne more vanka.«

Prva strana zove se *prva* »jerbo se prva baca oli topi« (spušta u more). *Zatega* se baca za'nja« (*zadnja*).

Svaka strana ima: *kolo*, *palandaru* i *goše*.

Goše (pluralia tantum) su dio *strane* i to do *sake*. Ribar je rekao: »Danas je oko goš (genitiv od *goše*) četrnaest milimetri, a prije je bilo dvaiset i četiri.«

Kolo je drvo na kraju *strane* (svaka strana ima svoje kolo) za koje je privezana *uza* (tj. konop kojim se poteže migavica).

Palandara je dio *strane* od goša do kola. Za *palandaru* je privezano *kolo*. Ona je *tega* (mreže) velikog oka (i do 55 mm).

Uz rubove svake *strane* migavice *arman* je (prišiven) konop i to uz donji rub *strane* konop na komu su *olovnice* (komadi olova), a uz gornji rub konop na komu su *šubri* (komadi pluta). Cijeli rub *strane* s konopom na kojemu je olovo zove se *olovna*, a onaj rub *strane* s konopom na komu je šubar (pluto) je *šubrena*. Može se čuti da ribari npr. kažu: »Vi tišćite olovnu (rub mreže uz koji je konop s olovom), a mi ćemo šubrenu (rub uz koji je konop s plutom)«. Evo još jedan primjer: *Arma* je (napravio je), *olovnu* i *sa' armije* (ili *armiva*) *šubrenu*.

Ribar je rekao: »Do olova (uz konop na komu je olovo) *armije* se (postavlja se) *deblja mriža*, *jerbo donji dija* (dio uz olovo) *najviše pati*. Ta mriža o' debljega konca uz olovo migavice zove se *sordun*. Oko mu je o' 35 milimetri.« Ribar je dalje rekao: »Povišje *sorduna* je *sorduncin*. On je o' tanejga konca nego *sordun*, a oko mu je je'nako kaj na *sordunu*. I povišje *palandare*, gori uz šubar (uz konop na kojemu je pluto), meče se deblje (deblja mreža) i to je *sordun podšubar*.« Prema tome *palandara* je između *sorduncina* i *sorduna podšubra*.

Saka je zadnji dio migavice u kojemu se diže sva lovina (riba, trava i dr.). Ona je napravljena od *tega* (mreže) sitnoga oka. Pruža se od *kolumbara* do *brcilja*.

Početni (ovalni) dio *sake* zove se *kolumbar*. To je veliki otvor kroz koji riba ulazi u saku. Ribar je rekao: »*Kolumbar* ima kolo treset (oko trideset) *paši* na *intorno* (u opsegu).

Brcilj je najzadnji dio *sake*. To je otvor kroz koji se prazni sve što se ulovi. Dok se migavica poteže, *brcilj* je čvrsto *vezan* (stisnut) konopcem koji se zove *uzica* (naziv *brcilj* valjda dolazi od toga što krajevi *uzice*, kad se njome veže otvor, nalikuju brkovima).

Nasulacali se s gospodarom³

Ribari topu tratu. Bacaju zategu, a naukir⁴ reče:

— Gospodaru, a jesmo li vezali *brcilj*?

Gospodar se malo zamisli i reče:

— A bogati, veza si ga ti!

Na to će naukir ozbiljno:

— Ja? Ja ga nisa' veza.

Onda gospodar stane beštimat, okrene se sumpra družini i reče:

— Da nije veza *brcilj*! Ča smo se smunili! Oli ćemo potezati s otvoreni' *brciljo*? Ča smo došli munjeskati vode?... Dižimo je epe gori!

Dokle je gospodar beštima i ljutija se, naukir učini mot družini da je *brcilj* vezan i da je sve u redu. Naukir reče:

— Kakav si ti gospodar pa ne pogljedati, ka' smo topili saku, je li vezan *brcilj*!

Onda jedan o družine reče:

— Ajmo, topimo je dalje pa ča bude! Potegničemo je u tren. Nije nego na tri uze.

Družina nije tila poslušati gospodara da se trata diže. Bacili je svu i potegli. Ka su šumali, brcilj vezan, a u saki ribe za smih. Samih liganj biče bilo treset kili, a gauno najmanje duplo.

Onda će gospodar vas veseja:

— Sa' sa' se sitija. Bogati, ja sa ga veza... Godine su pa se zaboravi.

Na to će mu naukir:

— Sa' ka' je bogato, veza si ga ti. Jesi — kaj moj tac u grebu. Da ga nisa veza, oli misliš da bismo se bili mučili potezati za babine godine!

uza — konop kojim ribari potežu migavicu ili ga upotrebljavaju kad love i nekim drugim *artama* (sredstvima za ribolov); dužina joj je 100 metara; uze (na jednoj i drugoj *strani* migavice) koje su do *kola* (i to jedna ili dvije) su deblje od ostalih i takva deblja uza zove se *konj*; ribar je rekao: »Na koliko će se uz potezati (loviti migavicom) zapovida *pošta* (mjesto gdje će se njome loviti). Diko' (katkada) se poteže na deset pa i dvanajest uz, a diko' šoli na po uze. Di je *dno oštro* (hridinasto i kamenito) migavico' se ne more raiti — ispara bi je. Poteže se di je *mažina* (vrsta morske trave) i ravno dno. »Ribar je uzgred napomenuo da u Kalima na Dugom otoku morsku travu *maž* zovu *valiga*, a u Kaštelima (kod Splita) *purich*. Ribar je dalje rekao: »Na svakoj uzi je bila vezana po jena *mezalora* (bačvica od petnaestak litara) da uza ne gre po dnu. *Zatega* (strana migavice koja se topi u more zadnja) obišno ima uzu-dvi više o' *prve*.«

zavrči tratu (ili *zavrči migavicu*) — baciti u more migavicu neposredno prije potezanja; npr.: Node (ondje) niki ne zna zavrči tratu nego Mate. Često se upotrebljava sam glagol bez objekta. Npr.: Grete potezati brez Mate, a ki će va' *zavrči*?

Zavrči je svršeni glagol (prezent: *zavrže'*, *zavržeš*..., pridjev radni: *zavrga*, *zavrgla*, *zavrglo*). Glagol se upotrebljava samo kad se govori o bacanju mreže prije potezanja. Ako se glagol upotrijebi u refleksivnom obliku — *zavrči se*, tada znači *imati snage za dizanje kakva tereta na sebe ili živinče ili pak za bacanje nekoga predmeta toliko daleko koliko je potrebno*. Npr.: Va vriča piza (teži) kaj olovo. Nima ga ki bi se š njo' *zavrga* (nema ga tko bi je sam sebi digao na rame). Kad igraju *na balote*, pa ako igrač želi pogoditi svojom balotom drugu balotu, a udaljenost je velika, tkogod će mu reći: *Daleko je, nećeš se moći zavrči* (nećeš moći hitnuti balotu na toliku udaljenost)!

Ako je riječ o trajnoj radnji prilikom polaganja trate u more, upotrebljava se nesvršeni glagol *zamičati* (prezent: *zamiče*, *zamičeš*... Npr.: Eno hi u Boku (jedna od uvala na otoku Tijatu) upra *zamiču* (upravo bacaju tratu u more). Dakle, od glagola *zavrči* ne postoji nesvršeni oblik (ne postoji oblik *zavrgavat*). Od glagola *zamičati* imamo imenicu *zamičanje* (ili stariji oblik: *zamičaje*), a znači *polagati tratu u more neposredno prije potezanja*. Npr. Vrag je *zamičaje* po veliko vitru.

družina — svi ribari koji prilikom ribolova love određenom artom (npr. migavicom); *družina na migavici* brojila je deset ljudi (»gospodar i devet drugo oli tovarišo«). Drug koji je komandirao na *zategi* zvao se *naukir* (kad se je zamićalo, on i gospodar su bili u brodu), a onaj koji je komandirao na *prvoj* zvao se komandir. Kad se dijelila lovina ili zarada od lovine komandir i naukir »imali su dija i kvarat« (jednu četvrtinu dijela više nego ostali drugovi).

Ribar je rekao: »Ka' se grede zavrči (topiti migavicu u more), komandir stoji na kraju i viče oli maše rukami grede li brod po pravoj roti (vozu li upra sumpra mistu di će se zavrči). Po bonaci je lašje, ali po vitru oli ka je kurenat (morska struja), brod zanese, pa i' komandir s kraja komandira kako valja voziti (je li malo nalivo oli malo nadesno oli tako dreto). Prvo nego brod pojde zavrči, na kraju ko' komandira ostavi kraj o' uze i ča brod gre sve dalje o kraja, na brodu je sve manje uz. Ka' se je odmolalo sve, (kad na brodu više nema konopa), onda komandir viče oli maše s kraja je li brod upra na mistu za zavrči. Ako nije, onda maše da vozu na desnu oli livu ruku i ka' tako dojdju na misto di valja početi zamićati, on su obe ruke maše ozgor sumpra doli i viče: Daj (počnite topiti mrežu)! Oli: Daj, u ime Isusovo (bacajte i neka nam Isus pomogne da lovina bude dobra)! Zna se na koj pošti na koliko uz se zamiče pa prvo nego se pojde zavrči, stavi se (veže) noliko uz na koliko će se tote zavrči.«

Ribar je dalje rekao: Prvo rata (prije drugoga svjetskog rata) na migavici je bilo petnajest i po dili (lovina se dijelila na petnaest i po dijelova). O' toga pe dili dopadalo je mrižu i brod, svakoga čovika dija, a no po dila bilo je kvarat za naukira i kvarat za komandira. Gospodar je zapovida poštu, po četiri čovika su bila na svakoj uzi (četvorica su vukla *prvu*, a četvorica *zategu*) i dva u brodu za vrime potezaja (gospodar i jedan drug).«

Ribar je također rekao: »Ka' bi se išlo zavrči, komandir je po *sinjalu* zapovida kako će brod vozit (prema orijentiru određivao je pravac veslanja). Za svaku poštu su on i gospodar znali sinjal po komu će *prva* oditi (a *prva* komandira kako valja voziti za zavrči). Radilo se pomnjivo. Stari su bili pravi meštri za migavicu. Sin je učija od oca. Sve se tiščalo u glavi (pamtilo se sve potrebno za svaku poštu).

Umjesto riječi *družina* ponekad bi se u istom značenju upotrijebila riječ *čurma*, ali riječ *čurma*, kako kaže ribar, »izrekli bi za ponižiti ribare«. Ako se nije moglo »iti na migavicu« zbog toga što nije bilo dovoljno drugova, rekli bi: *Nima družine* (danas kažu: Nima ljudi!) Kad bi tkogod rekao: *nima čurme*, onda je to, po mišljenju ribara, bil a»porugljiva rič«.

krok — ribarov pojas od tvrdoga platna (na pojasu je konopac kojim se ribar prikvači za uzu kad poteže mrežu); *krok* omogućava da se mrežu poteže tijelom (a ne rukama) u teškom i napornom koraku; konopac na kroku završava se uzlom koji se zove *pical*; ribar je rekao: »Tovariš bi pribacija pical priko uze i tako bi se *zapica* (privezao za uzu). »Uzged treba spomenuti: *zapicati* (svršeni glagol, prezent: *zapica*, *zapicaš*...) upotrebljava se i izvan ribarstva, osobito u pomorstvu i to u značenju *čvrsto vezati* (stisnuti) ili u *vezivanju zaustaviti popuštanje konopa*. Čuje se i glagol *ispicati se* u značenju *jako se stegnuti pojasom*.

Ribar je rekao: »U Kaprijami, Žirijima i Jezerima i ženske bi bile u družini na migavicu. I one bi opasale krok pa poteži! A u Krapnu (Krapnju) diko bi cila družina na migavici bile ženske, šoli gospodar bi bija muški. Nike o' njih ne bi ni imale *krok o' tele* (krok od tvrdoga platna) nego o' konopa. Ja ne zna kako su mogle no po' niti da i' se ukopaje konop u meso kolo pasa. U Šepurini ženske nisu nika odile na migavicu. Na malu tratu da, ali na migavicu nika.«

Stari bi katkada kazali: »Jadan je 'ni ki živi o' kroka (tko ide za druga na mrežu potegaču i od toga živi)!« Matere su imale običaj kazati sinu: »Ako ne budeš učiti, *ne gine ti krok* (morat ćeš odlaziti 'za druga na tratu)!« A kada bi se tkogod tko je radio van Šepurine vratio kući, predbacivali bi mu: »Biti u svitu *pa dojtj doma na krok*, to nije ništa pametno.«

potegniti zoru (ili *zraku*) — loviti migavicom u zoru (ili u suton); ribar je rekao: »Migavico se poteže po danu, ali je najbolje *potegniti zoru* ili *zraku* (loviti njome u zoru ili suton). »Evo još dva primjera: Zimi bimo naložili oganj i čekali za *potegniti zoru*. Iša je Mate (vlasnik migavice) *potegniti zraku*.

poteg — jedno istezanje migavice ili druge mreže potegače; npr.: Oti dan smo učinili pet potego: u Tijašćici dva, u Vali dva i Za Punto' jedan. Ribar je rekao: »Koliko vrimenta pojde u jedan poteg dipendi (ovisi) o' toga na koliko se uz poteže. Ako se poteže na desetak uz, za jedan poteg se izgubi i po dvi i po ure (dva i po sata). Vode Za Punto' smo užali učiniti na dan najviše tri-četiri potega.«

trata je zadila — mreža je zapela za morsko dno (*zaditi*, *zapeti* je svršeni glagol, prezent: *zadije*, *zadiješ...*); ribar je rekao: »Ka' trata zadije, ne more se napri', *ferma* (zaustavi uzu kojom se poteže). Ako je *jaka zativ* (ako je mreža zapela za morsko dno s obje strane), valja *iti po nje* (poći brodom na mjesto gdje je zapela) i onda je podignuti gori da se *odadije*. Tako se manje *ispara* (podere). Ako je *mala zativ* (ako je mreža zapela za morsko dno jednom stranom), *potegne se jače na krok* (ribari potegnu jače) da *pojde* (da se odapne). Diko (katkada) i ka' je *mala zativ*, valja *iti po nje* (po nju). »Prije nego se »pojde po nje«, gospodar obično zapovjedi: *Provaj, oče li poskočit* (vucite jako, možda se odapne)! Ako »ne poskoči«, gospodar obično rekne: *Mola* (pustite uze), *red je iti po nje!*

Ribar je rekao: »Bolje je izgubiti poteg nego da se ispara (manja je šteta što će se izgubiti vrijeme potrebno za jedno istezanje i eventualnu lovinu od toga istezanja, nego da se mreža podere). Nima zative brez *paranja* (deranja). Ča ćeš, takovo je ribaje. Lako je *zatvoriti* (tj. zakrpati rupe na mreži) di je veliko oko. Di su velika oka, gre brzo. Teško je node (ondje) di je velika buža a malo oko.«

šumati — nakon potezanja dignuti mrežu potegaču u brod (s lovinom); glagol se upotrebljava i kad je riječ o mrežama plivaricama i tada on znači: *nakon pasanja* (opkoljavanja ribe) *uloviti* (ili *ne uloviti*) *ribu*; to je svršeni glagol, prezent: *šuma*, *šumaš...*; npr.: Ča još nisu šumali? Ka' šumaju, prodaće mi jedan kil gauno (gira). Postoji i nesvršeni oblik: *šumavati* (prezent: *šumaje*, *šumaješ...*). Npr.: *Dojdite ka' budemo šumavali, prodaćemo va'!*

Eno sa' šumaju. Čuje se i imenica *šumavaje* (ili *šumavanje*). Npr. *Dokle bude migavic, biče i šumavaja.*

prišumati — neposredno prije šumavanja privući jednu stranu migavice (*prvu ili zategu*) više nego je potrebno (ako se ne »*prišuma*«, *prva i zategu* su jednako udaljene od broda koji »šumaje«, tj. koji će dignuti *saku* s ulovom); ako je npr. *zatega prišumala*, gospodar zapovijeda: *Polašje zatega* (vi na zategi, polakše vucite), *prišumali ste! Tira prva* (vi na prvoj, vucite jače)! (*prišumati* je svršeni glagol, prezent: *prišuma, prišumaš...*)

balig — polukrug što ga napravi mreža prilikom šumavanja (kad su *kola* već u brodu — ako je riječ o migavici); u baligu je sva zapisana riba; ribar je rekao: »Ka' se šumaje, onda jedan o' družine *veslo' o' sride* tuče po moru (oštromice) i s oti' goni ribu u saku. 'Na višja riba neće u saktu, nego biži po' brod, želi pobigniti. A urat (orada) leže na dno uz krug i onda ča češ nego ga ostima. Osti su vaj u brodu.«

isparati (tratu) — poderati (migavicu) u potezanju: (*isparati* je svršeni glagol, prezent: *ispara, isparaš...*)

Ribar je rekao: »Isparati je moreš (riječ je o migavici) ne šoli ako si zavrga di nisi smija, nego i ka' se poteže, a jaki je kurenat. Onda gospodar mora pametno zapovijdati *zategi* i *prvoj* kako će oditi. U takovima prilikami gospodar viče: *Zatega napri'! Prva na gucu* (natrag)! A more komanda biti i obratna — sve je do kurenta (kakve će zapovijedi davati gospodar, ovisi o morskoj struji). Ako se tako ne čini, dojtj će do zadive.«

Kad bi se poderao dio migavice, u selu bi rekli: *Ispara je* (vlasnik migavice je loveći poderao) *kolombar, ispara je goše* ili *ispara je palandaru*.

Ribar je rekao: »Znalo se dogoditi da bi se o' ribe i šporkice ča bi trata skupila *raspa brcilj* (raspao bi se zadnji dio *sake*). To bi se dogodilo ne zato ča bi ribari bili nebrdljivi (nehajni), nego zato ča nider nisi moga dobiti pravi teg (kupiti vrsnu mrežu za brcilj). Brcilj puno pati jerbo mriža u potezaju svašta skupi. Zato on (brcilj) valja da je o' jakoga konca.«

Paranje (tj. deranje) mreže izražava se i nesvršenim glagolom (*parati* (prezent: *para, paraš...*). Npr.: Mriža se para! Ka' bi čovik iša potezati (loviti migavicom) di dno nije neto (gdje je dno hridinasto i oštro), iša bi *parati tratu*.

teg — mreža što se kupi u dućanu za pravljenje gotove mreže (potegače ili druge); *teg* se kupuje i »za prominiti« dotrajali dio gotove mreže ili pak »za zatvoriti« velike »buže« (rupe) kad se mreža puno ispara. Npr.: U gradu nije bilo tega o' dvaiset i četiri pa sa' vazeja (kupio) o' dvaiset i šest (u dućanu u gradu nije bilo mreže kojoj je veličina oka dvadeset i četiri milimetra pa sam kupio od dvadeset i šest).

Ribar je rekao: »Kaj ča u butigi kupiš robe za šašiti gače, tako kupiš *tega* za napraviti novu mrižu (migavicu oli kukor drugu) oli za prominiti 'no ča u staroj mriži višje ne valja. *Tego'* se se i *tašela* (*tašelati* znači *zakrpiti*, prezent: *tašela, tašelaš...*) ka' se puno ispara pa je potriba metniti *tašel* (zakrpu).«

Postoji i nesvršeni glagol *tašelavati* (prezent: *tašelaje', tašelaješ...*).

Ribar je također rekao: »Ka' se armije migavicu (kad se pravi migavicu), konop (konop od olova i pluta) mora biti duglji o' tega jerbo migavica ne smi imati ništa *batude* (nimalo suviška mreže) ni po dužini ni po višini. U pompono (kod mreže poponice) je obratno: konop je puno kraći o' tega i teg se ubije (od mjesta do mjesta na konopu gdje se mreža prišiva uza nj stavlja se veća dužina mreže nego što je dužina konopa) da bi se dobila *batuda* (suvišak mreže koji legne na morsko dno ili ga morska struja razvuče, tj. rastegne). *Pompono* imaju *batudu* i po višini jerbo *šponja* (deblji konac kojim se arma kraj mreže po visini) »isto mora biti kraća o' višine mreže. Ka' bi migavica imala *batudu*, onda bi se u potezaju sve iskidalo jerbo bi *batuda* (suvišak mreže) išla po dnu (po morskom dnu).

krpati tratu — pletenjem ili zakrpavanjem obnavljati poderane ili dotrajale dijelove mreže potegače; npr.: Učera su je isparali (riječ je o migavici) i danas je čili dan krpaju. Kad je ribar vidio koliko je mreža isparana, rekao je: Ima tote jenomu čoviku dva dana krpati.

Krpati u ribarskom govoru uvijek znači krpati mrežu (i to bilo kakvu). Npr.: Anđelin nije zna *krpati* (nije znao krpati mrežu). Svršena radnja iskazuje se glagolom *okrpati* (prezent: *okrpa*, *okrpaš...*). Npr.: Ka' okrpamo, oma ćemo iti potegniti kikor put (riječ je o krpanju mreže potegače).

Ribar je rekao: »Ka' bi gospodar (vlasnik mreže) platija krpaje (kad bi mu za plaću drugi krpio mrežu), bija bi na slaboj dobiči. Ne more se imati *tratu*, a ne znati krpati. Stari su užali reči: Mriža u more — jagla u ruku (čim si bacio mrežu u more, budi spreman krpiti je)!«

Ribar je dalje rekao: »Ka' bi se isparalo migavicu, krpa je gospodar, a ako su otvori (rupe na poderanoj mreži) bili veliki i puno hi, pomoga bi mu drug ki zna krpati. U nikima selima bilo je gospodaro ki nisu znali ni jaglu tiščati u ruci. Malo je di bilo ljudi za krpati kaj ča su bili šepurinski gospodari. Ni danas se pravi šepurinski ribar ne stidi nikoga za krpati — pa bija on božji ribar.

jagla o' mriž — igla kojom se krpi mreža; kad ribar želi drugome predočiti veličinu »velike buže« (velike rupe) na mreži velikog oka koju je »zatvorija« (zakrpio pletenjem) obično kaže koliko je »*jagal konca*« (igala konca) potrošio da ju »zatvori« (u takvoj prilici ribar će npr. kazati: »Dokle sa' je zatvorija išlo mi je više o' dvi jagle konca.). Isto tako kad za vrijeme *krpanja* gleda pred sobom veliku »bužu«, rekne npr.: Na vu ču potrošiti cilu jaglu (tj. cijelu iglu konca). Ribar je rekao: »Niki (ribari) namotaju na jaglu više konca, a niki manje.«

priarmati — izvršiti veći popravak na mreži (npr. izmijeniti dotrajale dijelove mreže ili konopa na mreži i sl.); npr.: *Priarma sa'* cilu zategu — sve 'no ča je bilo gori metnija sa' doli (gornji dio mreže stavio sam dolje uz olovo, a onaj što je bio uz olovo stavio sam gore uz pluto). *Priarmati* je svršeni glagol (prezent: *priarma*, *priarmaš...*). Čuje se i nesvršeni oblik *priarmivati* (prezent: *priarmije*, *priarmiješ...*). Npr.: Eno hi doli na mulu (na lukobranu) *priarmiju*. Čuje se također imenica *priarmivaje* (ili *priarmivanje*). Npr.: Oli krpanje oli *priarmivaje*, *oli 'vo di 'no* — kolo trate nika ne fali posla.

Evo i kratkog razgovora s Matom, »gospodaro o' migavice« koji žurno krpa:

— Preiš, Mate, a! Naumija si, danas svakako š njo u more.

— Mora' zatvoriti još 've dvi-tri buže. Ako sigura, iti ćemo dva puta potegniti Sestru (poći ćemo izvršiti dva potega kod otoka V. Sestrica).

— Ala! Ala! Sa' je sa' stažun o' gauno (u ovo se doba godine najbolje love gire).

— Dojti će mi Tambo (jedan od družine) pomoći priarmati olovo na zategi... Jošće nije podne... Siguraćemo...

otangati tratu — obojiti mrežu potegaču; npr.: Sutra ćemo iti ubrati mrte za otangati je (riječ je o migavici). Čuju se i nesvršeni oblici *tangati* i *tangavati* (prezent: *tanga'*, *tangaš*... odnosno *tangaje*, *tangaješ*...). Npr.: Išli su tangati tratu. Tangaju tratu doli ko' Gujina mula.

Ribar je rekao: »Nismo je tangali (riječ je o migavici) šoli da je (joj) se dade kolur, da bude *lovkija* (da bolje lovi ili da je se ribe manje plaše), nego i da je (joj) se *dade konča* (da ju se sačuva) — da *više dura* (da duže traje). S mrižo bi se tangale i uze jerbo su bile o' kanave (konoplje). Tangali smo najprije u mrti — ne slakoj nego u 'noj s ko' se kitu vrše. Družina bi ubrala jeno brime (jedno breme mrte), onda bi je raširili na kikor ravni krug oli tvrdi saliz di su škriale debele i ke se neće utepsti, panda četiri čovika udri *batima o' mrte* dokle je svu (mrtu) ne dovedu u papar (dok je ne usitne).

Bat o' mrte je veliki drveni bat u obliku valjka dužine četrdesetak i i promjera dvanaestak centimetara s drvenim drškom dugim oko 120 centimetara. Neki su bili u obliku četverostrane prizme. Ribari bi ga sami izradili od tvrdoga drva.

Ribar je rekao: »Nije bilo lako istučiti brime mrte s noliki' batima. Valjalo hi je dizati svišje glave pa ha! dol i po mrti. Nije to moga svaki. Valjalo je imati snage i biti spretan. Njih četiri bi stali kolo mrte, pljunili u dlane i bati su kaj leroj (tj. kao sat, a to znači u ritmu) jedan za drugi' padali po mrti i nika' ne bi dešturbali (zasmatali) jedan drugomu. Tukalo se dobro fodrati (tj. najesti se) za iti tuči mrtu. Prije nego bi je išli tuči, rekli bi: *Gremo tuči mrtu.*«

Zatim je ribar nastavio: »Ka' bi mrta bila gotova (istučena), skupili bimo 'ni sitnež, napunili bačvu oli banjic mora i onda izmišali istučenu mrtu. Oma' posli toga stavili bimo unutra mrižu. Močila bi se u toj *konči* (otopini za konzerviranje) dva-tri dana. Mriža bi iz konče izašla ojačana. Niki su ribari namistio mrte tukli rakitu (česvinu) i š njo' tangavali jenako kaj s mrto'. Posli je došla *kora o' bora* i svi smo tangavali š njo'. Danas je prašak. Kupiš ga u butigi i nije ti potriba (i nije ti potrebno) mučiti se tuči mrtu oli rakitu. Zamisto *otangati tratu* žirajski ribari (ribari iz Žirija) reču: *ocrviti tratu.*«

prostriti (ili *rastriti*) *tratu* — prostrijeti mrežu poslije ribolova.

Ribar je rekao: »Ka' bimo se vratili s ribaja, najprva stvar je bila oprati tratu (riječ je o migavici). Onda bimo je rastrli na muja (prostrli na lukobran). Ka' bi se ošušila, skupili bimo je, uštivali na vrpju (složili na hrpu) i pokrli tendo' (teže promočivim platnom) da po njoj ne pada rosa oli kiša

jerbo valja znati da su prvo (prije) migavice bile o' pamučnoga konca. Lako je danas ka' su mriže o' najlona i ča se više moču, to su jače.«

Kad je jednom nekoliko Šepurinjana razgovaralo o tome čega su se najviše bojali kad su bili djeca, jedan je rekao: »Ka' bi svršija stažun o' migavice (kad bi se prestalo loviti migavicom), onda bi njih nekoliko iz družine i gospodar naprtili na se svu migavicu p š njo' u gospodarovu konobu. Štivali bi je pripo jenoga i drugoga ramena. Bilo bi i' na ramenima mriže lakat višine, glava i' se ne bi vidila o' mriže, ni tilo, ni noge sve do ispo kolin. Ka' bi tako naprčeni pasali proz ulicu, nako visoki visoki i široki, široki svi u škuroj mriži, baba bi na' rekla: Eto va' skrlaci (vukodlaci). Dokle bi pasali, ja bi' se o' straha stiska uz babu, a srce bi mi tuklo kaj da će se razletiti. Posli ka' sa' malo poresta, mislija sa' kako ču ođiti na tratu, prtiti je na ramena, pasavati ulico' i strašiti ducu.«

pošta o, migavice — ravno i travno morsko dno gdje se od davnine poteže migavicom (gdje se lovi njome).

Ribar jerekao: »Na poštami o' migavice dno je crno (travno). Di ćeš najti gauna nego tote (gdje ćeš uloviti gira nego na takvom dnu). A di je gauno, tote je i liganj. Svaki dojde na lipi bokun (tu ima liganja jer su im gire dobar zalogaj).«

Ka' su se muž i žena vraćali iz liganj

Muž i žena peškafondali (lovi lignje na umjetni mamac s iglicama) na pošti o' migavice. Nisu je ni čuli (tj. lignja im nije ni taknula mamac).

Ka' su se vraćali doma, žena reče mužu:

— Peškafondati na pošti o' migavice pa je ni čuti!... Kako to da hi nima?

Muž će na to ženi:

— Ima njih, ima. Neće one da se mašu (neće da skoče na mamac). I riba pasaje skule (stiče iskustvo).

Ribar je rekao: »Prije, ka' nije bilo motoro, po jaki' vitrima se zamičalo *na tiramolu*. Imali smo duple uze: jene za brod i' ne o' mriže, pa' ne o' broda tiraji (vuci), a' ne o' mriž molaji (puštaj)! Očeš li i di češ raiti na tiramolu zapovida je vitar. Tukalo je (moralo se je) ođiti i po vitrima, po buri i studeni. Uza bi se ledila, a mi potežemo.«

kanjuša (imenica ženskog roda) — »uzimanje malo ribe da niki (nitko) ne vidi i sakrivanje te ribe u robu (tj. odjeću) oli uzimanje za se' no ča se inbroka u mriži« — tako je ribar objasnio značenje riječi *kanjuša*. Postoji i glagol *kanjušiti* (nesvršeni glagol, prezent: *kanjuši, kanjušiš...*) u značenju vaditi za se gauna (giricu ili giru) oli bugvu iz *inbroka* (iz oka od mreže) oli malo ribe u sakriveto hraniti u robu (pohraniti u odjeću da ne vidi gospodar). *Kanjušiti* u Šepurini upotrebljavaju i u značenju *brati* npr. »*divinu*« (divlje zelje: koromač, sinjak i dr.) *malo ovamo, malo onamo* (npr.: Eno je na Brdu kanjuši *divinu*.) ili *loviti na više mjesta pa na nekim mjestima uloviti malo, a na nekima ništa*. Npr.: Kanjuši vode, kanjuši node, iskanjuši se za isti (riječ je o lovu tunjom, tj. povrazom)!

Svršeni oblik *iskanjušiti* ima ova značenja: izmamiti što od koga, prikupiti ili ubrati što na više mjesta i to po malo, doznati ili izmusti iz koga kakvu tajnu. Za svako navedeno značenje evo po jedan primjer: Obašla sa' sve no na našem Brdu i iskanjušila za večeru (riječ je o branju divljega zelja). Imala je ništo šoldi (nešto novaca) i malo po malo sve je iskanjušija (izmamio) zapaliti (za pušenje). Došla ko' nas, sela (sjela) i oma stala pitati 'vo', no — šoli oče li ča iskanjušiti (samo da bi izmamila od nas kakvu tajnu). Također se upotrebljava i svršeni oblik *nakanjušiti* u značenju *malo uloviti* (i to po malo na više mjesta, a negdje i ništa) ili *malo nabrati* (na više mjesta po malo). Npr. Nakanjušili smo (ili iskanjušili smo) dva-tri kila — malo na bracima o' Tetevišnjako, malo ko' Planoga i malo ko' Prčevca (riječ je o kanjcima). Bila bi' i više nakanjušila da ini zara' dice nije tukalo doma dojtj (to je kazala žena koja je »dubala kunjke«, tj. vadila školjke iz pijeska uz more).

Ribar je rekao: »Kanjuši šoli kikor iz družine — ne svi. Za kanjušu valja se roditi. 'Ni ča kanjušu su druga sorta ljudi. Svakomu je dosti njegov dija, ma nomu ki kanjuši nije. On nije kuntenat ako ne iskanjuši još čako' priko dila (povrh svoga dijela). Ima hi i danas — kanjušaro, jako (iako) više ne lovu migavice.«

Za objašnjenje značenja imenice *kanjuša* upotrijebljen je glagol *inbrokati*. To je svršeni glagol (prezent: *inbroka, inbrokaš...*) i znači *zabosti se* (u smislu uvući se). Ribar je rekao: »Danas zamisto *inbrokala se* (riječ je o ribici) reču *zabola se u oko* (u oko od mreže).

kasarin — pokretna paluba na krmu broda koji lovi migavicom; ribar je rekao: »Ako brod ka radi s migavico' ima na krmu *škav* čvrstu palubu), *kasarin* nije potriba mečati, ali ako ga brod nima, meče se *kasarin*.«

pribirati ribu — izabirati ili sortirati ribu (prema veličini i vrstama); ribar je rekao: »'Ni drug ča je u brodu z gospodaro pribire ribu (on sam oli on i gospodar). Ne fali *kašet* (sanduka za ribu) za pribirati šoli ka' se ima ča. Oti drug ča je z gospodaro u brodu i *uze kupi* (mota u kolut i nosi u brod uze koje su izišle iz potezanja). On pazi da je brod dobro vezana i da lipo stoji ka' se šumaje. On kupi i mezalore (bačvice). To je obišno bija dičarac oli stari ribar ki više nije za krok. U staro vrime tovariš bi doveja svoga dičarca i reka gospodaru: Vazmi ga, gospodaru, za kupiti uze (primi ga u družinu), narešće i za krok (i za potezanje) — izajti će pravi ribar!«

činiti zagonicu — potezati migavicu kad su na uzama plašila za ribu (grančice od rakite ili komadi kukuruzove slame — svakih četiri-pet metara jedna grančica ili komad slame); ribar je rekao: »Oti *fraškuni* (ta plašila) vežiju se za uzu da riba gre u saku. Lako je za gauna, on će u saku i brez fraškuno, ali *strna riba* (bolja riba) neće u saku, nego biži da će van, pa je valja fraškunima goniti u saku. Zato i reču ka' meču fraškune na uze da će učiniti oli napraviti zagonicu.«

U vezi s migavicom evo i tri pričice:

Taulin⁵ u saki o' migavice⁶

Ribari iz jenoga sela potezali ratu... Šumavali... U saki skupili cili kost^{6a} o' tovara: četire noge, lebra, lumbulu⁷ — ča je reči cili kost.

Stoju tovaru u saki četire noge inpio⁸ i jedan ribar reče:

— Bogati, dižemo taulin!

A drugi se ribar nasmije i reče mu:

— Taulin ti je u glavi! Di je taulin? Kako ti je to moglo pasti na pamet?

Onda će gospodar:

— Kako nije taulin! Taulin je!... Pomnjivo, pomnjivo dižite! Da se ne ispara saka!

Potegli pomnjivo jošće malo, a lebra o' tovara počela se rasipati po saki.

Onda epe gospodar reče:

— Jesa' li va' reka da je taulin!... Čujete li kako ispadaju zlice, pošade^{8a} i piruni⁹? Pomnjivo, pomnjivo! Šoli pomnjivo!

Ka' su sve digli gori i vidili ča su skupili, stali se hihošćati^{9a} i rugati 'nomu ča je prvi reka da je u saki taulin.

Onda jedan ribar reče:

— Dobro je da smo sami i da 'vo niki nije vidiya oli čuja ča govorimo. Ki bi moga o' ruga živiti!

Isto se je sve doznalo. Ne more se ništa tiščati u sakriveto.¹⁰

Ribari i Vlah ki je prvi put doša na more¹¹

Ribari potezali (vukli ratu). Proša tote Vlah ki je prvi put doša na more pa hi upita:

— Što to vučete, ljudi?

Ribari mu odgovoru:

— Evo učemo (vučemo) 'ni mali školj' ni namo doli.¹²

A Vlah upita:

— Je li onaj veliki kamen nasred ove lokvetine?

Ribari mu odgovoru:

— Da, prijatelju.

Na to će i' Vlah:

— Nećete u tom uspiti. Malo vas je. A i konop vam je tanak.

A onda će mu ribari:

— Vidiš li, čoviče, da ga pomalo učemo. Dokle se ti vratiš, biće puno bližji, vidićeš!

Ka' se Vlah vratija node, ni ribaro ni uz. Zato sam sobo' reče:

— Kamen je na istom mistu, a njih nema. Poslušali me. Biće otišli doniti deblji konop i ako ih dođe mnogo mnogo, možda ga i povuku!

O zadivi trate

Zove komandir gospodara:

— Gospodaru, zadila!

A gospodar će vičući:

— Ma ča zadila! Kako je mogla zaditi. Di će zaditi? Potežite, ja zapovida'!

Počmu potezati, a onda će epe komandir:

— Gospodaru, zadila je! Skrojićemo je svu!¹³

A gospodar će epe:

— Ma di je mogla zaditi vode? Potežite! Ako je malo i zadila, poskočiće.

Ribari stanu potezati, a komandir će gospodaru:

— Je, je! Poskače, poskače!

Ka' su šumali, goše o' prve i saka do brcilja — sve isparano.

Gospodar sta beštirati i kljeti ribu i more, a komandir će mu:

— Ča je sa' korist beštirati! Puklo, ma nije ubilo! Tukalo bi¹⁴ da gospodari znadu da nismo ni mi 'no ča smo bili lani. Tako ni dno nije 'no ča je bilo lani. Di je sve 'no ča bacaju u more nego na dnu. I ti sa' ajde poteži i reci: neće dojt do zadive!

MALA TRATA

Mala trata — mala mreža, potegača; zadnjih desetak godina zovu je i *kogol* (naziv *kogol* počeo se u Šepurini upotrebljavati ponajviše zbog toga što općinski službenici u ribarske dozvole mjesto *mala trata* upisuju *kogol*; ovaj naziv prije nitko nije upotrebljavao); *mala trata* je mnogo manja od migavice, *saka* joj je na četiri drvena obruča; »poteže se iz broda na krik« (a ne »s kraja na krok kaj migavica«); *krik* je drveni čekrk postavljen »pri krmo' o' jene do druge bande (tj. ispred krme broda i to od jedne do druge strane); ribar kaže da u Žirijima *krik* zovu *motavilo* (jer se na nj namataju uze kad se mreža vuče), a u okolici Splita *mulivel*; *krik* je izrađen primitivno i »zna ga učiniti svaki čovik ki se bavi s malo' trato'«; *mala trata* je *mala arta*, tj. njome gotovo nikad ne love profesionalni ribari; njome love uglavnom težaci koji »uvečer pojdu dva-tri puta potegnuti za uvatiti za isti, a k'a uvatu više, onda i prodaju«.

Ribar je rekao: »S *malo' trato'* se obišno poteže na dvi-tri uze. Š njo' moru raiti i tri čeljadina (čeljadeta): dva na krikku i jedan u provi. Ali prije hi je obišno odilo pet: jedan u provi i svaki na svomu veslu ('va četiri su radili na krikku i to po dva naizmince). Gospodar bi diko' (katkada) vazeja i šestoga i onda oti šestu pomoga bi nomu u provi dokle se zavrže, posli bi vozija oli pomoga na paradi (pomogao veslati na krmenom veslu), a dopalo bi ga i stati na krik. U provi (na pramcu) je obišno vaj bija gospodar jerbo 'ni ki je u provi je glavni na maloj trati. On zapovida di će se zavrči, na koliko će se uz potezati i sve drugo.«

Stari Šepurinjanin je rekao: »Ki je prije radija s *malo' trato'*? Nike težaške familje. Gospodar oli sin mu posli tršja¹⁵ iša bi na more potegniti dva-tri puta. Š nji' bi iša kikor njegov (koji član njegove obitelji) i još bi hi vazeja o' svojte oli iz susistva. Ulovili bi za prihraniti se. Ulovilo bi se najviše gauno (gira). Ki je prije kupova meso! Zamisto mesa bili su gauni. Zimi hi je bilo i posoljenih. Tako bi se suvenjali (opskrbili) gaunima i 'ni ki su imali tratu (riječ je o maloj trati) i 'ni ki je nisu imali. Mala trata je prije bila zlato. Na krikku bi se našle i ženske ruke (dikor bi bilo u brodu na maloj trati više ženskih nego muških). Tukalo se mučiti za proživiti.«

sigljar — vjedro koje pliva iznad sidra (privezano je za konop od sidra) da bi se u noći kad se završe mala trata moglo opet doći »na sidro«, tj. na mjesto odakle će se potezati (vući mreža).

Ribar je rekao: »Ka' se poteže (tj. vuče mala trata), brod je na sidru (usidrena), a ka' se poteg učini (kad se mreža digne u brod) i pojde epe zavrči (ponovo baciti mrežu), sidro se odveže (brod se odveže od sidra i baci *sigljar* tj. pusti se u more vjedro koje označava mjesto gdje je utopljeno sidro). Ka' se baci sigljar, vozi se do mista di će se zavrči, a ka' se je završlo (bacilo mrežu) valja šijavati do sigljara (veslati krmom do vjedra). Od mista di se završlo do sigljara ima dalečine nikoliko uz — prama otomu na koliko uz će se potezati Ka' je dupli mrak (oblačno i bez mjeseca), nije lako s prve intrati (pogoditi doći) na sigljar — još ka' je kurenat oli po vitru. Ka' je misec oli se poteže uz kraj, lako je — po misecu ga ugljedaš iz daleka, a ka' se poteže uz kraj, šijaji uz kraj, dojtji češ na nje (do sigljara) — nečeš faliti. Zato ka' se šijaje, a dupli je mrak i ne opteže se uz kraj, svi razlašću (rastvore) oči za ugljedati sigljar (po tomu se je u staro vrijeme ocjenjivalo tko ima oštar vid). Ka' se poteže na braku, u vidro stavu felar (svijeću na petrolej) i onda ga iz daleka vidiš. Jeni meću felar i ka' je sidro uz kraj. Oli zapantu krug sumpra komu je sigljar jerbo krug se u mraku malo bili.«

štanga — drvena prečka koja malu tratu za vrijeme potezanja drži otvorenom; ribar je rekao: »Štanga gre tri paša (oko pet metara) ispri' trate. Duga je oko šest metara i na sredini debela četiri-pet centimetara u promjeru (na krajevima je tanja); sastoji se od dva komada drva (»jasena oli bora«) koja su na sredini »kalopana« (sastavljena).

Mala trata ima dvije strane kao i migavica, ali se one ne zovu prva i zatega (kao kod migavice) nego *strane*. Onaj dio svake strane koji je do sake zove se *goše* (pluralia tantum). Funkcija *štange* je u tome da u potezanju *strane* drži otvorene.

Na početku svake *strane* je drvo koje se zove *kolo* (kao i kod migavice).

bragature — konopi koji su vezani za kolo svake strane male trate; vlasnik male trate je rekao: »Prije potezanja bragaturami se veže štang, a onda se za njih veže *konj* (prva uza do trate koja je deblja od ostalih uza, pa se zato i zove konj)«. U potezanju štanga i bragature čine istokračni trokut kojemu je štanga osnovica.

Malom tratom se redovito lovi za vrijeme zime i to *gauni* (gire), a »uvati se i strne (bolje) ribe«. U Šepurini kad koga zovu loviti malom tratom, ne kažu: Ajmo na malu tratu! nego: *Ajmo na gaune!* U vezi s tom govornom situacijom evo dva primjera: Nima Marice doma, išla je na gaune (pošla je na malu tratu). Ante, očemo li večeras na gaune (hoćemo li večeras ići loviti malom tratom)?«

Malom tratom se lovi po noći i to s večeri (u suton i poslije njega). Ako se njome lovi po danu, »uvati se ljogaro« (razne sitne ribe). Oblik *ljogaro* je genitiv plurala imenice *ljogari* (pluralia tantum) i to je zajednički naziv za raznu sitnu ribu. Uzgred treba kazati da *ljoga* (imenica ženskog roda, nominativ plurala: *ljoge*) u Šepurini znači jedan komad sitne dračave ribe, ali u određenoj govornoj situaciji znači i jedan komad ne baš male ribe. Npr.: Jesi li ča uvatija (ulovio)? *Jesa' pe'-šest ljog*, tj. jesam pet-šest riba (koje nisu baš sitne).

Da je odgovor glasio: *jesa' pe-šest samih ljog*, onda bi to značilo da je ulovio pet-šest sitnih dračavih riba. Izraz: *Nismo ulovili ni ljoge* znači: *Nismo ulovili ništa*. Kad ribar kaže da *nima u moru više ni ljoge*, time želi kazati da je more osiromašilo ili izlovljeno.

Po danu se malom tratom love i *samari*. To su, navodno, gauni (gire) koji su izlegli ikru. Ikru u Šepurini zovu *butarga*, a gaune koji još nisu odložili ikru zovu *matice* (za drugu ribu u kojoj je još ikra kažu da je *butargana*); npr.: Sa' se ne bi smilo loviti lignje, sa' su one butargane. Za *samara* kažu da *nima butarge* ili da *nije butargan*. Katkada se može čuti: *Meju samarima se najde i kakor matica* (gira s ikrom). Ako tko kupujući samare izabire gire, ribar će mu reći: Ne more se izabirati. Svaki više voli matice nego samare! Samar nije baš ukusan pa kažu da »*nikako* (nekako) *daje po jamini* (ima vonj jame).

Ako je gaun (gira) malen, zovu ga *gaunič*. Npr.: 'Vi gauniči, šoli glava i rep (ove girice su sitne — sama glava i rep). Za jednog jedinog gavuna nikad ne kaže *ljoga* (*ljoga* je mala potka ili počica, posranica, šime lulava i sl.). Malom tratom love li *crnjule* (*crnjul* je manja riba tamne boje) koje »u Kaprijami zovu *prašiči*«.

Šepurinski težak koji je imao malu ratu je rekao: »Od onoga ča bi se ulovilo mriža je imala dva dila, a brod jedan — isto, kaj svaki u brodu. Tako ka' bi nas pet bilo u brodu, dililo se na osa' dili. Sutra (sutrada) ka' bi nas ki pita: *koliko ste ulovili*, rekli bismo ajmo reći: *Ulovili smo tako po dva kila*. S oti' bi se reklo da se je ulovilo po dva kila na dija. Gospodara bi onda dopalo osa' kili (njega, mrižu i brod mu). Gaune bi se dililo nako *na pregušče* (na pregršti), *pršapoko* (po prilici), oli na balancun (vagu). Ako bi ča bilo strne (bolje) ribe, podilili bimo je nako *pršapoko*. Diko' (katkada) bi s mano' (sa mnom) u brodu bile same ženske iz naše ulice Ja bi sta u provi, a one bi vozile i potezale. Na maloj trati sa' dicu podiga (uzgojio). Da nije bilo nje, u 'no vrijeme (prije rata) bimo bili imali još težje bave (bili bismo još težje živjeli). Eto, izorcali smo (preživjeli smo)!«

Polozicija na kojoj se lovi malom tratom zove se *pošta o' male trate*. Ribar je rekao: »Ako ne poznaješ poštu (ako na pojedinoj pošti ne baciš mrežu baš ondje gdje možeš potezati s obzirom na dno), zadiče ti i isparačeš je (ratu).

U vezi s malom tratom evo tri »povidaja«:

Povidaje Roke Veladuna¹⁶

U susistvu živili čovik siromašak i gospodar o' male trate. Ka' bi gospodar iša potezati, siromašak vaj š nji'. Dokle se nisu svadili.

Jene subote privečer evo ti siromaška u gabanu po' bandiru. A gospodar s još četiri u brodu upra' da će ča — potezati.

Ufa se siromašak da će vazesti i njega — šestoga. Ča češ — doma dica! Potriba! Glad!

Gospodar odriši brod i — ča.

Onda i' siromašak reče s kraja:

— Dabogda svaki' potego' uvatili šoli jenoga (samo jednoga gauna)! Ni više ni manje nego jenoga na svaki poteg!

Opartili i vozu dreto sumpra Zelenoj.

Potegli prvi put, a 'no u saki jedan jedini gaunič. Potegli drugi put — epe šoli jedan. Ajde u Nozdru, potegni prvi put — u saki gaunič, potegni drugi put — epe uvatili šoli jenoga!

Onda gospodar reče:

— Doma! Nima nego doma! Učara nas je. Da bimo potezali do ponoča, ne bimo uvatili više o' jedoga na svaki poteg. Ima vrago u čoviku i van čovika!

Došli su doma i donili četr gauniča — za mašku.

Povidaje Ivanke Bulinove¹⁷

Upa' smo izlazili iz mula, a sumpra felaru drči¹⁸ jeno žensko čeljade i viče:

— Ante!... Ante!... Nisi me tija zvati da i ja pojde' s vami, a!

Ante je zavikne:

— Ima nas večeras dosti. Zvaču te drugu večer.

Tu večer smo potezali ispo' Logoruna,¹⁹ onda u Zelenoj²⁰ pa izna' Velike glave²¹ i svaki put kako bi tratu bacili, nako bi je i digli. Ni ljoge ne bi bilo u njoj. A izna' Velike glave u saki šoli morski spuži i to prazni. Onda smo se vratili doma i nismo donili ni losturu.²²

Loviti na nakovijima poštami pa ništa ne uvatiti! Ča to more biti nego čari!... I besidami se more učarati. Ima svakakova svita!

Povidaje Šepurinke Mare²³

Stari Ante ukrca malu tratu i gremo potezati samare.

Upa' smo izašli iz mula, a Marija Kokošina stala vikati za nami:

— Ante!... Ante!... Ka' se vratite, neču biti doma. Ostavičeš mi jedan kil!

Ante je svatija da bi nas Marija svoji' ričima mogla učarati. Onda na krmu odriši gače, kala hi, stane se pljeskati po guci, iza guce kaživat roge i govoriti:

— Na, evo ti roge, na!... Evo, roge ču ti ostaviti!

To je reka nikoliko puti, a onda je diga gače.

Mi smo proz to vrime vozili sumpra pošti di ćemo potezati i smijali se ispo' sebe.

Arta koja je slična maloj trati jest *strašinj*. Ta je mreža poput vreće. Njezina štanga (prečka) koju u okolici Splita zovu *lantina* ima tu funkciju da zamjenjuje pluto (jer *strašinj* nema pluta) i širi (drži otvorenom) mrežu (ili »nježino zjato«).

Ribar je rekao: »Lantina o *strašinja* je na mriži, a štanga o' male trate gre ispri' mriže. Danas ka' su motori, brod poteže *strašinj*, a prije su brod i njega potezali na krik. Ovo' arto se u Šepurini nika nije lovilo. Š njo' lovu u okolici Splita. Tamo je zovu *strašinj*.«

SRDDELARA POTEGAČA

srdelara potegača ili *potegača* — mreža potegača za lov male plave ribe (srdela, skuša, sruna i sl.); šepurinski ribari više ne love ovakvom mrežom; malu plavu ribu danas love *kanaštreloom* (mrežom plivaricom).

Ribar je ispriповijedio kako su prije lovili *srdelarom potegačom*:

»Uža sa' slušati: prije nego je došla karbura (prije nego se počelo svijetliti karbitnim ribarskim svijećama), svitlilo se na *luč* (borovo crveno drvo). *Svičarica je imala de prova gradilje ke su bile kaj raštelada* (brod koji je bio određen za svijetljenje imao je ispred pramca željezni roštilj poput rešetke). Na te gradilje *naštivalo bi se te luči* (naslagalo bi se tih drva) i užgalo. Tako se svitlilo i za pod osti (kad bi se pošlo na lov ostima) i za plavu ribu (za lov plave ribe potegačama). Na potegačama jedan drug (član ribarske družine) je ima dužnost pripremiti drvo za svitliti (iscipati ga i poštivati na gradilje).«

Ribar je zatim nastavio:

»Nije se moglo di bilo potezati (vući mrežu). Bile su *pošte* (određeni položaji za lov takvom mrežom) i prije nego bi počea *mrak* (vrijeme lova koje traje dvadesetak dana u mjesecu) bija je *brušket* oli *ždrib* i svaki je gospodar svaku večer zna di će užgati (za cijeli mrak i znao koja je njegova pošta svake večeri). Doli ispo' Žiraj bilo je više tih pošt: Stupica jena i druga (Velika i Mala stupica), Kabal i druge. Node di češ ribu dovesti (ondje gdje će »svičar« polako dovesti ribu što mu je došla pod svijeću) morale su biti *pozicije nete s crni' dno'* (mjesto ravna s travnatim dnom) jerbo s potegačom se more raiti šoli na takovima pozicijama.«

gradac — na otoku izgrađena krnja piramida od kamena koja je služila za orijentir gdje će se početi svijetliti (za lov na malu plavu ribu); negdje bi *gradac* imao oblik krnjeg stošca; ribar je rekao: »Gradac su gradili da bi znali *izajti na uzhod* (da bi ribari točno znali gdje će početi svijetliti). Ka' bi ribar *užga ispo' graca*, rekli bi: *Izaša je na uzhod!* ili: *Izaša je na uzhod ki mu je za večeras* (koji mu prema ždrijebu večeras pripada)! Tako je bija *uzhod o' Kabla, uzhod o' Stupice Male, uzhod o' Škrivade* i drugi. Svaka pošta je imala svoj *uzhod*. Bija je ždrib i svaku večer si bija na drugo' uzhodu — večeras na Kablu, sutra uvečer na Škrivadi i tako po redu.«

voditi ribu — masu ribe koja je došla pod svijeću veslajući, voditi pod svijećom do mjesta gdje će tu ribu drugi brod zapasati mrežom (→ribu se more voditi i do drugoga svičara za pridati mu je«)

Ribar je rekao:

»Ka' se je svitlilo na luč, nije se moglo ribu voditi više o' sto oli dvista metri jerbo na gradiljama nije bila velika svitlost i riba bi *učinila škerac* (pobjegla) ako bi je kuša voditi iz daljega. (iz veće udaljenosti). Dokle bi ribu vodija, svičar bi *škandaljo' škandalja* (*škandalj* je kamen na konopcu za mjerenje dubine u moru; *škandaljati* znači *mjeriti dubinu u moru škandaljem*; to je nesvršeni glagol, prezent mu glasi: *škandalja', škandaljaš...*). Nije smija dojt na pliče o jedanajest-dvanajest paši (nije smio dovesti ribu na pliče od dvadesetak metara), a i čovik s kraja (s obale otoka) bi mu koman-

dira za tošno doći na pravu poziciju za *pasati ga* (opkoliti mu brod mrežom).«

zapasati (svršeni glagol, prezent: *zapaše, zapašeš...*) — mrežom opkoliti masu (jato) ribe

Ribar je rekao:

»Ka' bi svičar doša na poziciju di se more pasati, leut bi ga zapasa (brod na kojemu je mreža opkolio bi ga mrežom). Ka' bi pasaje bilo gotovo, s kraja bi stali *potezati* (vući mrežu) *na krok* — kaj da potežu migavicu. Svičar bi sta nasri mriže u baligu (u polukrugu mreže) i onda ka' bi se ribu privarilo (prevarilo ili kad više ne može pobjeći), izaša bi iz baliga. Sve se to radilo *pri' krajo'* (nedaleko od obale otoka).«

neodmanjena riba — neizlovljena riba, riba koje ima u izobilju; ribar je rekao: »Onda (u starije vrijeme) te je ribe (srdela i druge manje plave ribe) bilo koliko si tija. Riba je bila *neodmanjena* (neizlovljena) i *neustrasena* (nije bila isplašena tolikim svijećama i mrežama).«

omanjivati ribu — smanjivati količinu ribe u moru stalnim i prekomjernim lovljenjem; *omanjivati* je nesvršeni glagol (prezent: *omanjije, omanjiješ...*, pridjev radni: *omanjiva...*); ribar je rekao: »Ki je onda (u ono vrijeme) ribu *omanjiva* ka' ribaro nije bilo ča (kad je bilo veoma malo ribara), a nije bilo ni 'vih današnjih art.« Postoji i svršeni glagol *omanjiti* (ribu) u značenju *izloviti* (ribu), prezent: *omanji, omanjiš...*

isići ili *posići* (ribu) — preko mase ribe baciti mrežu tako da jedan dio te mase ostane van mreže; ribar je rekao: »Onda je te ribe bilo toliko: ka' bi pasa, posika bi je.

kuservati se ili *iti u kuservu* — dogovoriti se pa loviti na istoj pošti s dvije mreže (kad one nisu vlasništvo istoga gospodara) te ulov dijeliti na pola; ribar je rekao: »Ka' bi se na jenoj pošti puno lovilo, a na drugoj slabije (i to slabije upra na noj di je moj brušket za večeras) pa ako bimo se dogovorili ja i 'ni gospodar ki večeras ima dobru poštu da se kuservamo, onda ja dojde' na poštu di je njegov brušket za večeras. Ako ja ulovi' dvaise' kvintali, a on dese' onda rju ja mora' dati pe' kvintali. Prije ka' bi se dva gospodara kuservali, tri-četiri čovika iz naše družine išli bi ko' njih, a tri-četiri njihova došli bi ko' nas. Tako ne bi moglo doći do privare. Obišno bi se kuservali dva gospodara o' potegače oli kanaštrele (plivarice). Išlo bi se u kuservu i na drugima artami. Ima toga i danas.«

mirna riba — riba koja se ne plaši (izraz se obično upotrebljava kad je riječ o manjoj plavoj ribi); npr.: Riba je bila mirna, nije bila kurenta ni dupina i sve ča je došlo po sviću ulovilo se (ulovili smo).

U vezi sa srdelarom potegačom ribar je rekao: »Na toj arti (kad se je lovilo tom mrežom) bilo je sedamnaest-osamnaest ljudi u četiri broda — dva *svičarice* (dva broda iz kojih se svijetlilo), *leut* (brod na kojemu je mreža) i *manalica* (brod koji je primao i prodavao ribu ali po potrebi ribu su primale i prodavale i »svičarice«, a i leut). Ka' se je dililo, mriža je imala pe' dili, svaki brod jedan dija, a *svičari* (oni koji uz svijeću motre koliko se ribe skupilo pod svijeću) i *šijavci* (oni koji za vrijeme svijetljenja veslaju) po *dija* i *kva-*

rat. 'No ča se ne bi prodalo friško (u svježem stanju) solilo bi se. Gospodari su imali svoje *barake* (konobe u kojima se riba solila i čuvala do prodaje) i u njima *pronta barila* (spremne drvene bačvice za soljenje ribe) i sol. Solila se srdela — bi dikoder i *srun* i *mičun* (i to su vrste manje plave ribe). Ka' bi se slanu ribu prodalo, novac se dilija isto kaj dobitak (utržak) o' friške ribe.«

tantulati (nesvršeni glagol, prezent: *tantula, tantulaš..*) — tankom drvenom šipkom (od jelovine) probadati posoljenu ribu u barilu pa šipku mirisati da bi se ustanovilo je li u barilu riba zdrava i je li u donjim slojevima ona vrst koja je u najgornjim; ribar je rekao: »U selo bi doša trgovac, zna bi di će najti slanu ribu. Gospodar bi ga odveja u baraku i onda bi trgovac *tantula*. Ka' bi mrljuša 'no drivo (šipku), pogodija bi u koj štivi je *mičun* (poznao bi u kojem sloju posoljene ribe u barilu nije srdela nego *mičun*, tj. plava riba slična srdeli, nazivaju je negdje *inčun*).«

Povidaje Jezerovo²⁴

Ka' sa' bija mlad, po cili mrak ne bi lega na postelju — vaj na pajolima. Na misečini iša bi leči na postelju i nikako zaspati. Okriči se vamo tamo — nima sna i nima! I ča sa' učinija jedan put? Iša sa' deli u konobu, namistija nikoliko starih dasak na tloh, stavlja gaban ispo' sebe i u nomu mrljuhu o' slanah srdel zaspas bolje nego u zivci.

KANAŠTRELA ILI PLIVARICA²⁵

kanaštrela (ili *plivarica*) — mreža plivarica kojom se lovi mala plava riba (srdele, skuše, sruni itd.); ribar je rekao: »Biće mriži ime kanaštrela zato ča *kanaštrele* zovu 'ne *vitice* oli *verine* (prstenove) za stikati olovo (naime: kroz te kanaštele ili prstenove provučen je debeli konop kojim se stisne najdonji dio mreže, tj. olovo, i tako »zatvori« riba koja se zapasala). Plivarica je zovu zato ča ka se paše (opkoljava ribu) olovo ne pade na dno nego stoji svišje dna, mrižu uzdrži šubar (pluto), ali more olovo pasti i na dno, šoli onda dno valja da bude neto (ne oštro i hridinasto); ako dno nije neto, zadiče i onda ne moreš raiti.«

Ribar je nastavio:

»Jena srinja kanaštrela visoka je kolo četrdeset i pe' paši (od pluta koje je na površini mora do olova koje je pri dnu ima oko osamdeset metara), a duga je kolo dvista i deset oli dvista i dvaiset paši (kružnica koja se njome napravi kad se ribu opkoli duga je oko 400 metara). Ka' se je zapasalo (mrežom opkolilo ribu) i ka' se stisne olovo (najdonji dio mreže), riba ako nije utekla dokle se je pasalo, nima višje di uteči (pobjedi). Onda se olovo digne na *leut* (*leut* je brod koji nosi plivaricu), panda se pomalo stiska balig (suzu je prostor u kojemu je zatvorena riba) i onda se riba iz baliga grabi *plarami* (*plara* je ribarsko oruđe za zahvatanje ili grabljenje ribe, sastoji se od *vreće* koja je od guste i čvrste mreže, željeznog obruča oko kojega je prišivena ta

vreća i *drvenog držala* na koje je čvrsto pričvršćen željezni obruč s mrežastom vrećom).«

digniti ribu po' sviću — masu (jato) ribe domamiti pod svijeću; ribar je rekao: »Iti ćeš pasati (topiti mrežu u namjeri da se opkoli ribu) ka' te svičar zove da je diga ribu (da mu je pod svijeću došlo toliko ribe da se može pasati). Svaka kanaštrela ima dvi *svičarice* (dva broda »ča svitlu«). U svakoj svičarici je *svičar* (onaj koji motri kupi li se riba pod svijeću) su dva *šijavca* (veslača). Svičar valja da se razumi u posal (on treba da je stručnjak u svom poslu). Višje puti ribu ne vidiš, a ona je po' sviču i more se pasati. Oli nima ča viti po' svičo' nego je u obliski (podalje — u bljesku svijeće). Zato je svičar višje puti sam gospodar (gospodar mreže). Svičari i šijavci imaju po dija i po jerbo do *pasaja* (do topljenja mreže) drugi spu, a svičar i šijavac ni oko ne stisnu.«

jaram — drvena naprava sa svake strane broda-svičarice da bi se vesla više isturila van broda te da bi tako šijavac bolje veslao; npr.: Ka' su jarmi, po bonaci more i jedan šijavac voziti na jeno i drugo veslo.

pini (pjeni) — ima plave ribe pod svijećom; kada svječar »po' svičo'« (na površini mora) opazi mjehuriće, znak je da je »*diga ribu*«. Ako ima mnoštvo mjehurića, tj. ako mnogo »*pini*«, on obično kaže: *Pini kaj nika'* (pjeni kao nikad)! Uzgred treba kazati da se riječ *pini* upotrebljava i u prilici kad se očekuje dobiti što, a to još nije sigurno.

»*riba bara*« — riba od mase (srdela, skuša itd.) u jatu ide površinom mora i stvara svojevrsan šum; npr.: Vode (ovdje) bi tukalo večeras užgati (svijetiti). Gljedaj, bara vode, bara namo, a eno i namo! Ka' sa' itros lovija kanjce na braku o' Bakula, srdela je barala na sve strane. Puno je je more! Ribar je rekao: »Ne bara šoli srdela, bara i lancarda i bugva i srun i skuša...« *Barati* je nesvršeni glagol (obično se upotrebljava u 3. licu singulara; npr.: 'No bara *srdela*, tj. jato srdela. 'No je *barala lancarda* (jato lancarada). Upotrebljava se i imenica *baranje* (ili *baraje*). Npr.: Nije 'no baraje o' bugve. Čuju se i svršeni oblici: *zabarati* i *pobarati*. Npr.: Eno namo je *zabaralo* (riba je *zabarala*). Čini mi se da je 'no *srdela pobarala*. Čuje se i iterativni glagol *pobaravati*. Npr.: Vidiš li, namo doli *pobaraje* (riba bara na prekide). Evo, počelo je i vode *pobaravati*. Čuju se i izrazi: *riba je na baru* (riba je na površini u igri) i *najti ribu na baru* (tj. poči loviti plavu ribu i naći je baš gdje bara). Npr.: Naša je ribu na baru i či' je užga (zapalio svijeću), evo ti srdela 'ni isti tren!

pridati ribu — plavu ribu koja je pod svijećom jednoga svječara dati pod svijeću drugoga svječara; ribar je rekao: »Ka' pridaješ ribu, ne smiš oma' (odjednom) uduniti sviću, nego malo po malo, a 'ni (onaj svječar) komu je pridaješ valja da pojača svoju sviću. Sve se to čini da se riba pomalo nauči na 'nu drugu sviću. Ako se ona *špregne* (ako se riba uplaši), učiniče škerac (pobjeći će) — jošće ako nije mirna (pogotovu kad je uplašena), »Čuje se i izraz: *Riba se špregla o' dupina*.

riba neće da gine — riba je plašiva, riba se ne daje opkoliti mrežom; npr.: Bilo je ribe kaj gnjoja (pod svijećom je bilo mnogo ribe). Da je tila giniti, bili bimo napunili brode.

Ribar je rekao:

»Dikor (katkada) šoli da malo jače zakašlješ, riba učini škerac (uplaši se i uteče). Dikor se boji i glave svičara. Ako svičar malo bolje prizirne priko škava (ako malo više izboči glavú preko pramčane palube), eto ti je — uteče u šekund, onda se dikor epe vrati, a dikor je više nima. A dikor moreš kamen kalavati proza nje (kamen spuštati kroz nju) i neće uteći — šoli se malo slegne (pođe prema dnu) i evo ti je epe gori! Stari su užali reći (imali su običaj kazati): Koliko srdela ima kosti u sebi, toliko ima čudi za giniti (dati se uloviti).«

Onda je ribar »malo ferma« (začas prestao govoriti), pa nastavio:

Da ,da! I riba ima svoju čud. Nima ga ki zna (poznaje) tu čud. Nika' niki (nikad nitko) neće doznati otu čud... A' *lancarda* (lokarada) ima naj-vražljiju čud. Dojde po' sviču, ima je na vagune i vagune. Okrenu drobe gori kaj da su krepane. Mislimo: večeras ćemo uvatiti pune brode... Ideš zapasati (opkoliti ju mrežom), nisi potega ni pe' paši (riječ je o potezanju konopa za stiskanje olova da bi se ribu zatvorilo), slegne se (pođe prema dnu) i izajde van (pobjegne). Jesmo li digli mrižu, evo ti je epe po' sviču! Paši epe (opet zapasuj mrežom) — je li čutila mrižu, epe se slegne i van! Po pe' puti u jenu noć znali smo pasati i ne uvatiti ni za marendu (ne uloviti ni za doručak). Da je di blizu bija dupin, još bi to razumija, ma dupina nider nije bilo čuti. Ki tu čud more razumiti!«

Onda je ribar opet nastavio: -

»Jedan put smo bili na Kruševici (na braku od Kruševice) ja i brat Njega — svaki sa svojo' kanaštrelo'. Lancarde bilo puno more (u moru je bila neizmjerna količina lokarada). Či' sa' užga (čim sam upalio svijeću), bilo je je na vagune. Pašemo — ništa! Utekla! Evo ti je epe po' sviču! Sa je pasati Njega. Doveja je ja na plitko i govori': Oli ćemo ostaviti olovo (ili ćemo na dnu ostaviti olovo — ako nam zadije) oli ćemo je uvatiti. I tako zapasali. Ala šumaji, šumaji! Išlo na' za ruko'. Diži mrižu na leut — ne moreš više dizati! Čini ti se da dno dižeš. A ribu ne vidiš! Onda jedan drug uzeja veslo pa š nji' proraška po baligu (promiješao more u prostoru koji je bio zatvoren mrežom). Ka' su čutile šiju o' vesla (kad su osjetile brzinu i šum vesla), raštrkale se po baligu. Eto, kakova je to riba! Sve se kurbe bile zbile doli jena uz drugu i da nije bilo proraškati veslo', bili bimo se još mučili dizati mrižu, a more biti da bi se o' velikoga piza i mriža bila raspala. I onda ka' se ona raštrkala (razbježala) po baligu, raširili mi napu (plohu mreže) na četiri broda pa ala grabi su četire plare! Svih osa' brodi smo napunili. Osa' brodi, a na nijenomu motora. Onda na vesla vozi u sva sela o' Murtera do Krapna. I u Skradin smo vozili prodavati!«

inbrolj — debeo konop (u promjeru 22 ili 24 mm) koji je provučen kroz prstenove (»kanaštrele«) uz olovo (njime se stiska donji dio mreže da bi se tako zatvorila riba koja je opkoljena); *inbroljavati* znači *inbroljem stiskati donji dio plivarice* (*inbroljavati* je nesvršeni glagol, prezent: *inbroljaje*, *inbroljaješ*...); npr.: Ne more se inbroljavati, zadilo je (olovo je zapelo za dno). Upotrebljava se i svršeni oblik *inbroljati*. Npr.: Ka' smo inbroljali, počea je

vitar. Upotrebljava se i glagolska imenica *inbroljavanje* (ili *inbroljavaje*). Npr.: Utekla je u inbroljavanju (riba je pobjegla za vrijeme inbroljavanja).

butac — znak kojim je označena sredina plivarice; ribar je rekao: »Ka' pašeš i dojde ti butac (oli sinjal s ki' je sinjana polovica mriže), znaš da si po mriže utopija i sa' s ono drugo polovico moraš pasati pametno da ti zanj kավical (kraj mreže) dojde do prvoga kavicala. Ne smi ti (ne smije ti) ni privancati ni pofaliti (ni preostati ni pomanjkati). Ako ti puno privanca, mriža se zamrsi. Bolje je da ti malo pofali nego privanca (*privancati* i *pofaliti* su srᴠšeni glagoli, prezent: *privanca*, *privancaš*... odnosno *pofali*, *pofališ*...).«

Ribar je dalje rekao:

»Ka' pašeš svičara (kad mrežom opkoljavaš ribu koja je pod svijećom) po veliko' kurentu (po jakoj morskoj struji), moraš početi bacati (topiti mrežu) o' daljega i s kurenta (dalje od »svičarice« i s one strane s koje je struja), jerbo ako to ne učiniš, dokle dojdeš s drugi' kavicalo', prvi (kավical) će ti kurenat oniti po' sviču pa ako ti je riba po obliski i raštrkana (ako ti riba nije zbijena pod svijećom nego dalje od svijeće u njezinom odsjaju i prorijeđena), nećeš biti velike sriče. Kurenat zapovida kako ćeš baciti sidro i kako ćeš mrižu topiti.

riba je u plovu — riba je (misli se na riblje jato) u pokretu; govoreći o srdeli ribar je rekao: »Ona je u plovu — sa' vode, sa' node.«

riba o' mase — riba koja uvijek živi u jatuu; srdela, skuša, lokarda itd. su *ribe o' mase*; govoreći o srdeli ribar je rekao: »To ti je riba o' mase. Ako ti pojde za ruko, dikor je moreš uvatiti na vagune.« Tunj je velika riba o' mase.«

trajina — tanak konopac; ribar je rekao: »Na trajini je kamen za škan-daljati (za mjerenje dubine mora). Prije nego počmeš topiti mrižu, valja da znaš ka je dubina. Zato se mora škan-daljati.«

šponja — konop koji ide kroz kraj (ili završetak) mreže (od olova do pluta); ribar je rekao: »Na jeno' kavicalu o' kanaštrele je jena šponja, a na drugomu druga. Ka' pukne šponja, rečemo: *Pu:la je šponja*. Ižani (ribari s o-to-ka Iža) zamisto šponja reču *talun*.«

Ribar je rekao i ovo:

»Kanaštrela radi su četiri broda — isto kaj ča je prije radila potegača (tj. srdelara potegača): dvi svičarice, leut i manalica. U Kalima manalicu (tj. brod koji prima i raznosi ribu) zovu *portulata*, a u nikima drugima misti-ma zovu je *bjankarica*. Prije rata na sva četiri broda bilo je dvaiset ljudi. No ča bi se uvatilo dililo se na treset i osa' dili i kvarat. Mriža je imala (dobivala) jednajest dili, svičarice i manalica po dija, leut dija i kvarat, a svičari ili šijavci po dija i po... Sve ča je ribar prije radija, radija je na žulje (bez motora i drugih modernijih tehničkih pomagala)... Ribaje — to ti je takov posal da u njemu nika' ne moreš sve znati, radiš ga radiš i vaj se učiš!«

Nima u dupinu ingordije²⁶

Zove svičar gospodara:

— Gospodaru, srdela je... Ja bi' je vata. Biče je više o' dese' kvintali.

A gospodar će mu iz leuta:

— Neka se još peče,²⁷ neka!

Malo kašnje će mu svičar:

— Gospodaru, ča činimo!... Uvatimo je! More biti da je ima i petnajest kvintali.

A gospodar će mu epe:

— Reka sa': Neka se još peče!

Muči svičar i svitli. Ča će! Gospodar je gospodar.

Uđ otomu počea puhati dupin, a po svičo' u tren na, vraže jene!

A svičar stane vikati gospodaru:

— Ča nismo tili mi, skupija on. Eno ga, ruga na' se! Ima pravo. Nima u njemu ingordije. Ča trevi, no skupi.

Proda lancarde za skuše^{27a}

Prodava kumpravent²⁸ skuše i lancarde. U jenoj kašeti skuše, u drugoj lancarde. Skuše — nako pe'-šest u kil, a lancarde duplo više.

Čovik ki se nije puno razumija u ribu upita kumpraventa:

— Pošto kil 'vih manjih?

Kumpravent mu odgovori:

— Dvaset dinari.

Onda će mu 'ni čovik:

— Skupe su!... Ka' bi mi da po toj cini 've više, vazeja bi ti dva kila.

Kumpravent stane činiti fintu²⁹ kaj da je sanjiv pa mu reče:

— Dobro, prijatelju!... Daču ti... Šoli da prije pojde' leči. Večeras mi tuka epe iti na ribe.

Govoreći po čemu se razlikuje škuša od lokarde, ribar je rekao: »Lancarda (lokarda) ima više (veće) oko i 'ne ringe po škini (one crte po leđima) su je svitlije i užje nego u skuše. A onda ka' lancardi prođeš prstima ispo' droba, čutiš da je lišo lišo (tj. sasvim glatko), a ko' skuše je bokun (tj. malo) hrapavo. Velika je diferencija isti skušu oli lancardu. U lancarde je meso kaj stupina (tj. tvrđe). Zato je skuša puno skuplja.«

BUDELI ILI ŠPURTENJAČE

budeli (ili *špurtenjače*) — mreže za lov male plave ribe; takve mreže neki su zvali i *srdelare* jer su se njima najčešće lovile srdele; spadaju u vrstu mreža plivarica jer na određenoj dubini ispod površine mora »plivaju« (plutaju). Prema tome za takvu mrežu moglo bi se kazati da je stajaća plivarica (iako zbog morske struje ne stoji uvijek na istom mjestu).

Ribar je rekao: »Mriže ne moru potoniti na dno jerbo su vezane za mezalore i one hi uzdržu. Ako se o' mezalore (drvene bačvice) do mriže stavi više konopa, mriže će više potoniti (više utoniti ispod površine mora).

Svaki ribar ki se bavija s otakovo' arto' zna je koliko će pustiti da mriža potoni. *Četire peče* (četiri komada) otih mriž zvali smo *jedan zog*. Peča je bila duga kolo dvaiset i dva paša, a visoka kolo seda'. Gospodar bi ima i po tri-četiri zoga. Kaļavali bi hi node di su se nadijali uvatiti srdelu. Ka' bi hi kalali, pustili bi da riba tuče (da riba u plovu uliječe u mrežu)«

Ribar je zatim nastavio:

»Stari su povidali da je bilo ingordih ribaro. *Riba bi udrļa* (riba bi udarila u mrežu), mezalore bi počele malo toniti i gospodar zamisto da mriže oma' diže, reka bi: *Neka jošće malo tuče* (neka riba još uliječe u mrežu)! A onda bi riba *priudrļa* (*ponovo udarila u mrežu*). Ki zna kolika bi masa priudrļa. I po' toliko težino' (od velike težine ribe) mriže bi se raspale oli bi sve propalo na dno.«

Neka jošće bokun tuče³⁰

Išli ribari na budele. Kalali četiri zoga. Posli dvi-tri ure drug reče gospodar:

— Gospodaru, riba je udrļa. Ja bi hi diza.

A gospodar će mu na to:

— Pustimo, neka jošće bokun tuče!

Nije prošlo ni po ure, a me زالor nije više viti — potonile, a onda malo kasnije epe usplivale. Ka išli digniti — mriža se sve raspala.

Onda 'ni drug reče gospodar:

— Da si me, gospodaru, poslušā, sa' bi ima mriže i ribu. Tako ni mriže ni ribe.

Ribar je također rekao: »Ribar bi pita ribara: *Koliko si zogi bacija?* Mriže je nosija kurenat i valjalo hi je pratiti (ići za njima brodom). Ako hi je kurenat nosija na plitko, valjalo hi je digniti na vrime. Kalale bi se u zraku, a i prikalale bi se (digle pa opet bacile). Dikoder bi čovika iskreali na kraj i on bi hi s kraja držā arganelo' (konopom), a drugi bi hi držali iz broda ki bi bija surgan (usidren). Doli na jugo (u okolici Splita i u južnoj Dalmaciji) budele su zvali vajge. Budeli imaju oko kaj gaunare (mreže, ne trata, kojima se love ġire) — šesnājest milimetri. Danas se vode ko' nas niki (nitko) više ne bavi s oto' arto'«

TUNJARA³¹

tunjara — mreža plivarica kojom se love tunji i palamide (velika plava riba); ribar je rekao: »Tunjara je kaj kanaštrela, samo je tunjara više (veća) i s veliki' oko'. Tunjara je duga kolo šes' stotini metri, a visoka kolo sto. Oko je o' pedeset (50 mm). I tunjara ima doli vitice (verige) za stisniti (stisnuti donji dio mreže) ka' si ribu zapasa. Danas tunolovci (brodovi koji love takvom mrežom) imaju svu tehniku za raiti s oto' mrižo' — i to najmoderniju... Teško je tunja privariti na dubini. Najviše (najčešće) ga se privari ka' se radi su dva broda... On ide ispo' jenoga, a drugi ga paše (tunj se skrīje ispod jednoga broda i drugi brod ga onda svojom plivaricom zapaše). Jedan

put smo hi u Kornatima bili zatvorili (zatvorili mrežom) više o' deset vaguni. Bila je tolika težina u mriži da se je po' veliko' težino' mriža prosela (poderala). Bićemo isto spasili dva-tri vaguna... Ka' se gre na tunje (kad se ide loviti tunje), ozgor iz jarbora (iz košare na jarboru) čovik glje-da oče li »*viiti igrati ribu* (motri hoće li vidjeti tunje da igraju na površini). Dokle riba igra, more ti pojti za ruko' privariti je. Je li ona *fermala igrati* (prestala igrati), nima ti koristi dalje bacati mrižu.«

Govoreći o dupinu ribar je rekao:

»U tunjari ga uvatiš kaj ništa. Da je pametan, priskočija bi priko šubra (pluta) i spasiya se, ali ne zna. Puno je plašljiv. Niko vrime tako zvilii unutra (zatvoren mrežom), a onda krepa (crkne).«

Ribar je onda nastavio o tunjima:

»Tunj je tupast (riba bez veće inteligencije). Gori ispo' Velebita ka je zatvoren *stajačo' tunjaro'* (to je također mreža za lov tunja, ali ne plivarica), moga bi pobigniti kaj ništa jerbo je oko toliko da bi moga uteči i 'ni najvišji. Ali ne zna. Boji se... A ka' hi zatvorimo plivarico', sve dokle u baligu ima mista (dok je prostor što ga zatvara mreža još velik), svi se zbiju jedan uz drugoga. Tako se zbiju u vrpju da ti se čini kaj da je doli jena bačva. Ka' se balig još više stisne, onda se raštrču (odvoje jedan od drugoga). Ka' je balig stišnjat, zakučajemo hi ganjčima i dižemo. Ako su mali, dižemo hi na mriža valja da je obučena u pompone (u drugu mrežu kojoj je oko veličine nosi ikru). Zato češ ga najti svršetko' lita i početko' jeseni. Najde ga se i na proliče.«

FRUŽATA

fružata — mreža kojom se lovi bijela riba nakon plašenja i gonjenja; ribolov fružatom; *fružatati* (nesvršeni glagol, prezent: *fružata*, *fružataš*...) znači *loviti ribu fružatom*; ribar je rekao: »Stari su imali užancu (običaj) reči *fružatati* zamisto šuškatii oli strašiti.« Time je ribar htio kazati da se *fružatanje* (ribolov *fružatom*) zasniva na plašenju ribe. Ribar je također rekao: »Nije fružata za 'noga ki ne more poniti trud.«

Mreža *fružata* duga je šezdeset do sedamdeset metara i visoka oko tri metra. To je »*pomponana mriža*« (mreža koja je obučena u pompone). Ribar je rekao: »Fružati je oko dvaiiset i osa' (dvadeset i osam milimetara) i ota mriža valja da je obučena u pompone (u dugu mrežu kojoj je oko veličine 120 pa i 150 mm). Da nije pompono (te vanjske mreže velikoga oka) ne bi se ništa uvatilo. Pomponi činu da riba unutri ostane (riba se zapeklja, tj. zamrsi). Mriže ke nisu obučene (obučene u pompone) zovu se *prostice*. Ne more se fružatati *prostico'*. Prostice su za drugačiji lov. Ko' njih riba *inčintraje* (ili *intraje*, tj. ulazi) u oko.«

učin — konop s plašilima sastavljen od tri uze (ukupno je, dakle, dug 300 m) i vezan za fružatu; *plašila na učinu* zovu se *pintalice* (to su komadići letve privezani za učin i to na svakih četiri-pet metara jedan komad); ribar je rekao: »Pintalice na činu ne služu šoli za strašiti ribu nego i zato da konop ne bi potonija (pao na dno) i doli zadija (zapeo za dno).«

namistiti fružatu — baciti mrežu fružatu i namjestiti ju baš »pri' jamu« (ispred jame u koju obično ulazi riba); ribar katkada reče: *Riba je išla u jamu* (u udubinu između kamenja i krugova u moru i to uz kraj, uz obalu)!

Ribar je rekao:

»Valja jamu zatvoriti mrižo'. Ona (jama) ne smi dojtı ispri' mriže nego mriža ispri jame. Valja znati di su takove jame. Stari bi rekli da je jama kuća o' ribe... Ka' si mrižu bacija pri' jamu, valja je lipo namistiti kopsiše' (dugim drvenim držalom od ostiju). Zašto se mriža namišća ispri jame? Evo zašto: ka' se ribu straši, ona želi pobigniti u jamu, a ka' je tote mriža, zamisto u jamu uletı u mrižu — privari je se. Čovik ki je u provi (u pramcu broda), a to je obišno gospodar, namisti fružatu. On i zapovida u svemu«.

Ribar je dalje rekao:

»Ka' se fružata (lovi fružatom) u brodu hi je šest: četiri na veslima, jedan na škavu (pramčanoj palubi) i gospodar u provi (u otvoru na pramcu). Dokle namišća fružatu, gospodar zapovida 'nima na veslima kako će voziti oli šijavati (veslati natrag). Komandira kako mu zapovida jama oli krug oli vitar. Ka' gospodar komandira: *Špuntaj!*, to oče reći da se 'ni na veslu upre veslo' da brod pojde o' kraja oli sumpra kraju i to *treso* (bočno). *Špuntati* (svršeni glagol, prezent: *špunta'*, *špuntaš...*) valja zato, ča se brod *larga* (tj. odaleći), jerbo dokle namišća mrižu, upire kopsiše', a i vitar i kurentija largaju brod. Tako dikodera (katkada) gospodar komandira iz prove: *Špuntaj* (tj. upri se veslom) *da raširi' šeraj* (luk od mreže)! Jerbo *šeraj* ne smi ostati uzak.«

šeraj — luk što ga ribar napravi mrežom (polazući je); *učiniti šeraj* znači *napraviti luk mrežom* (ovaj izraz se ne upotrebljava samo kad je riječ o fružati nego i kad se govori o nekoj drugoj stajaćoj mreži pri polaganju koje valja »učiniti šeraj«)

nafružatati se — naraditi se loveći fružatom; npr.: Jeste li se 've šetemanе (ovoga tjedna) *nafružatali*?

Govoreći o tom kako se lovi fružatom, ribar je rekao:

»Ka' se fružata namisti, učino' valja učiniti polumisec (polukrug) i to vako: s prvo' uzo' (s prvih stotinu metara učina) se vozi van, s drugo' uzo' (s drugih stotinu metara učina) se gre kako stoji kraj (vesla se paralelno s kopnom), a s tredo' (sa zadnjih stotinu metara učina) se gre sumpra kraju (vesla se prema kopnu). Dokle se čini polumisec, gospodar obišno zapovida: *Ne daj na kraj* (nemojte veslati prema kraju)! *Ne daji toliko van* (ne veslajte toliko van)! Oli: Tako ravno (veslajte tako pravo)!... Tako se izajde kolo sto metri ispri' mriže (tako se dođe do kopna otprilike stotinu metara ispred mreže koju su malo prije namjestili). Onda 'ni ki je na škavu poteže učin, a 'ni na veslima vozu. Ako učin zadije, a zadiva je tvrda, valja iti po nje, (treba veslati prema mjestu gdje je učin zapeo). Onda gospodar zapovida: *Ajmo poda nje!* Oli: *Šija poda nje!*«

»Zimi, ka' je riba u dnu (pri dnu) i na oštro' dnu (na dnu koje je kružljivo ili kamenito). Zato ka' se fružata (lovi fružatom) zimi, valja naštimati učin da gre bližje dnu — da je moguće po samo' dnu. To se naštimaje tako da se uz diku pitalicu veže kamen pa učin gre doli. Zato zimi puno puti

učin zadije pa valja oditi po nje. Liti je riba gori (pri površini mora. Višje puti stoji škin'o' van mora (više puta pluta ledima van mora) jerbo je vručina. Zato liti učin valja da gre visoko (blizu površine mora). Oče li učin oditi visoko oli nižje zapovida i dubina (je li tu gdje se fružata plitko ili duboko)«

Ribar je također rekao:

»Fružato' se uvati sapu (salpu), ušatu, popa, pica, šarga... Ali najviše sapu i ušatu. Zato sapu i ušatu dikodera zovemo: *riba o' fružate*... Ka' fružataš po bonaci, ništa nečeš uvatiti. Dogneš ribu do po šeraja i neče da tuče mrižu (neče da ulijeće u mrežu), nego se uklanja o' nje (od mreže). Sva zajno (sva riba zajedno ili u isti čas) *učini skos* (trgne se) i biž! po' brod! A ka' je jača moreta (kad su jači valovi), biži u mrižu kaj luda. Koliko si je doveja u šeraj (koliko si ribe dognao u luk što ga pravi mreža) toliko češ je uvatiti. Ali i po fijađu (i kad puše vjetar), ako je šuškuje s kraja (tj. buka od motora, galama i strka kupača itd.), isto nečeš imati sriče jerbo neče da gre u šeraj.«

Ribar je zatim nastavio:

»Ka' se dojde dweise'-trese' metri ispri' mriže, počme se klapati (udarati) veslo' po veslu za ribu strašiti i goniti je u mrižu. A ka' se dojde blizu mriže, onda gospodar iz prove zapovida kako je potriba. Tako on reče: *Baci stinu pod učin* (baci kamen ispod učina da riba ne iziđe van šeraja; (»stina piza četiri-pet kili«, kamen teži četiri-pet kilograma, »i vezana je za konop«)! Gospodar dikoder reče: *Proraškaj ostima* (provrti ostima između kamenja ili krugova da protjeraš ribu koja se možda skrila u takve pukotine)!... 'No ča se uvati na fružati, danas se dili vako: mriža ima dva dila, a toliko i brod s motoro' (dija brod i dija motor). Tako ka' hi je šest, no ča se lulovilo dili se na dese' dili (gospodaru gre jena polovica, a druga polovica gre na njih pet drugo)... Višje puti se riba ne prodaje zajedniški, nego se ona oma' podili. Tote ima višje (veće) i manje, bolje i lošije ribe i da se pravedno podili, riba se po veličini i vridnosti (pršapoko) meče na dese' kupo ako hi je u brodu bilo šest, a na deve' kupo ako hi je bilo pet. Ribar to tošno podili — svaki kup vridi jenako. Ako je u komu dilu malo manji piz, onda je tote bolja riba; Obišno dili gospodar. Ka' je riba podiljena, jedan se drug okrene guco' sumpra ribi i družima, a 'ni ki je dilija upita ga (vatajući ruko' za jedan dija): *Komu 'vo?* Onda 'ni drug ki je okrenjet reče: *Meni!* Oli: *Brodu!* Oli *Mati;* Oli *Tebi!* I tako sve dokle svaki ne dobije svoj dija. Vako se vaj dili ka' se uvati malo.«

Ribar je također rekao:

»U okolici Splita prava fružata je *tramata* (znatno veća mreža kojom se lov također zasniva na plašenju ribe), a 'vo ko' nas u Šepurini ča zovu fružata je obišni obučen i koma' mriž dug šezdesetak metri — malo duglji i visokljiji o' pomponice (o *pomponicama* bit će govora poslije) i po svačanju pravoga ribara 'vo i nije prava fružata. To je, tako, mala fružatica.«

TRAMATA

tramata — velika mreža prostica za zatvaranje bijele ribe prilikom njezina plašenja i gonjenja; jedan od načina lova bijele ribe koji se zasniva na njezinom plašenju i gonjenju

Govoreći o *tramati* ribar je rekao:

»Tramata je mriža duga 350 do 400 metri. To je prostica (nije obučena ili pomponana), a učin je dug dese' pa i petnajest uz — kako kada. Za strašiti ribu služu *fraškuni*. Učinjeni su o' kantinele (letve), dugi kolo jedan lakat (sedamdesetak centimetara). Stavljaju se do mriže i to na jenu uzu do mriže. Vežiju se (vezuuju se) na jeno' i drugo' kraju tako da tih sto metri do mriže je kaj raštelada (kao rešetka) ka je bragaturami vezana za mrižu, a na drugoj strani za uzu. Fraškuni se meču na jedan paš dalečine jedan o' drugoga. Na svaku uzu (na svakih sto metara učina) meče se po jena mezalora (bačvica). One (bačvice) su dugi' konopo' vezane za učin. Učino' se zapaše veliki dija mora i dokle ga ljudi s kraja potežu i gredu sumpra mriži, jedan oli dva broda podižiju mezalore (a time i učin) da ne zadije učin. Ka' se je učino' i to fraškunima došlo blizu mriže (tramate), onda se o' vanjskoga kavicala mriže pa do kraja (kopna) uz fraškune zatvori mrižo'. Tako sada sva na riba ča se je dognala u kraj ostane zatvorena izmeju mriže ku se je bacilo na početku i 've mriže ku se je bacilo sada. Ka' se je ribu zatvorilo (a puno puti to i ne uspije jerbo oli ribe nije bilo oli je pobigla), pojde se isti (jesti). Ka' ljudi založu, počme *štrikavanje* (sužavanje zatvorenog prostora premještenjem mreže).

štrikavati — dizati i spuštati mrežu tramatu kojom je riba zatvorena (u namjeri da se zatvoreni prostor suzi koliko je potrebno za hvatanje zatvorene ribe)

Ribar je rekao:

»Prija nego se počme *štrikavati*, dva ribara ronu za viiti ima li ča zatvorene ribe i koliko je je (koliko je ima) — jerbo ako ribe nima ča, ča će se mučiti *štrikavati*. Ako ribe ima, *štrikaje* se. Ka' se je *štrikalo* (suzilo zatvoreni prostor koliko je potrebno) u zatvoreni balig baci se druga mriža za digniti zatvorenu ribu. To je debela mriža. Zovu je *sak*, a niki je zovu *trata*. Ona ima puno olova jerbo olovo valja da lize doli po dnu da riba ne biži van ote mriže. Olovo se malo po malo uče (vuče) dokle se digne na kraj. Šubar se digne na brod i riba ostane na napi (na mreži) jerbo ni 'va druga mriža nije obučena (i ona je prostica) ... Višje puti nije lako ni dobiti u sak svu zatvorenu ribu. Onda se ribari kuplju i gonu je i strašu i epe neće u sak. Tramata je litnja arta — ka' su vručine. Š njo' se najvišje lovu sape, ušate i popi, a ulovi se i druge bile ribe.«

Ribar je također rekao:

»*Ludar* je isto litnja arta slišna tramati. Š nji' se radi na dva polumiseca — na jenu i drugu bandu. I š nji' se lovi otkako ča se ribu goni i straši. Š nji' se privaru zubaci — pa kakovi. Vode bližje nami ludro' su se bavili Murterani i Vrgadini (ribari iz Murtera i Vrgade).³² U Šepurini nika' niki

se nije bavija s oto' arto'. Tramato' da, ma ľudro' ne. U Šepurini i danas gredu na tramatu. I ludar i tramata su teške arte (takav način ribolova iziskuje veliki fizički napor ribara). Stari su povidali da je Vrgadinka (žena iz Vrgade) zato kljela sina: Bog ti da sve najbolje — šoli te dopalo oditi na ludar!«

Šepurinjanin »ki je odija za druga na fružatu, a nikoliko puti i na tramatu« rekao je o *zubacu* i drugoj ribi ovo:

»Zubac i druga bolja riba pametna je kaj čovik. Gljeda sa' velikoga zubaca kako gubico' podižije olovo da se ispo' mriže moru prozuci i pobigniti 'ni manji... Bog je da pamet njima doli kaj nami gori!... A kako ima dibljih (nepametnih) ljudi tako ima i diblje ribe! Diblja riba ne gljeda di je buža u mriži i uleti u mrižu upra kaj diblja. Isto kaj da nima oči. A zubac ka' odoča da je zatvoren, sve čini da bi se izbavija i pobiga. Leti vano-tamo kaj zrno o' puške. Dokle mu ne pukne žuč. A onda uspliva kaj dite.«

POMPONE

pompon — obučene stajaće mreže; imenica je ženskoga roda i rijetko se upotrebljava u singularu (jer je mreža gotovo uvijek sastavljena od više »peč« tj. komada); ako je riječ o jednom komadu (»o jenoj peči«) takve mreže, kažu: *jena peča pompon* (a *ne jena pompona*) ili se u tom slučaju imenica upotrijebi u muškom rodu (npr.: Itros sa' okrpna jenu peču pompono.). U zadnje vrijeme umjesto *pompon* kažu *popone*, a upotrebljava se i naziv *pomponice* ili *poponice*; npr.: Kala je četire peče pomponic (ili poponic). Ali se može čuti i: Kala je četire peče pompono. Naziv *pompon* (*popone*, *pomponice*, *poponice*) dolazi valjda odatle što mrežu velikoga oka u koju je obučena glavna mreža zovu *pomponi* ili *poponi*. Takve mreže šepurinski svijet (ne ribari) obično zovu *mriže*. Npr.: Iša je kalati *mriže* (pošao je baciti popone). Eno hi kalaju *mriže* (spuštaju popone). I ribu koju se ulovi poponama u Šepurini obično zovu »*riba o' mriž*«. Evo još nekoliko primjera u kojima je upotrijebljena riječ *mriže* umjesto *popone*: Učinija je tri peče *mriž* (izradio je tri komada popona). Očeš li mi pomoći digniti *mriže* (popone). Noliko *mriž* (popona) pa šoli kil ribe! U *mrižami* (umjesto u poponami) je uvatija jastoga.

Ribar je rekao:

»Popone valja da imaju batudu — oli višju oli manju. 'Ne s višjo' batudo' su lovkije. Ali ka' imaju puno veliku batudu prije se isparaju — batuda se izuče (izvuče) proz pompon (kroz veliko oko vanjske mreže) i zadije za krug oli čakoder drugo na dnu. Da je prija bilo imati vakove pompono o' najlona, bija bi navata ribe mirakul. Prije su bile pamušne (od pamučnog konca) i jesi li hi diga, tukalo hi je oprati i oma vrči šušiti — u moči (u mokrini) su gnjijale. Danas 've o' najlona ča su mokrije, to bolje. Lovkije su o' pamušnih. Nike su *promakače* (uzao na oku im klizi). Vrag hi je krpiti ka' su promakače. Ka' hi krpaš, a oko se *promiče* (uzao na oku nije čvrsto vezan, nego se pomiče), to ti živce pojde... Prija smo' ne pamušne tanga-

vali kaj ča se je tangavala mala trata oli migavica. Istukli bimo mrte pa tangaji!... Danas se ne more ništa uvatiti ni u 'vima o' najlona — izlovalo se more i nima više ča za popone.«

PROSTICE

mriža prostica (ili *prostica*) — prosta mreža ili (drukcije rečeno) mreža koja nije pomponana (koja nije obučena u drugu mrežu s jako velikim okom); imenica se najčešće upotrebljava u pluralu; npr.: Ima tri peče prostic za brhune.

Ribar je rekao:

»Prosticami se radi ka' se *buca* (plaši riba bucanjem). Ka' se *buca*, mriže valja da su na dnu. Za *bucati gaune* (gire) dosti je da su mriže visoke dva metra. Prostice za *gaune* zovu se *gaunare*. Ako imaju više (veće) oko, uvatu se višji *gauni* (veće gire).« U Šepurini velike gire zovu *gauni o' buskavice*. Za ribare koji su pošli na lov bucanjem kažu: *Išli su bucati*. Ali ponekad kažu i: *Išli su na buskavicu*. Prije je izraz *iti bucati* značio poći loviti *gire* bucanjem (a ne i drugu ribu) »jerbo se je odilo *bucati šoli gaune*.« Međutim, danas bucanjem love i drugu ribu (npr. ušate, sape). Ali navedeni izraz zadržao je svoje staro značenje. Zato kad pođu loviti npr. sape bucanjem, kažu: *Gremo bucati sape*.

Bucanje je, dakle, vrst ribolova koje se zasniva na plašenju ribe bucanjem. *Buca* se *pobukom* (napravom za bucanje). Bucanjem se *stvara buku* (poput pucnjeva) ispod mora i, naravno, riba se toga plaši pa bježi u — postavljenju mrežu. *Bucati* je nesvršeni glagol (prezent: *buca'*, *bucaš...*) i znači: pobukom udarati po moru i time plašiti ribu (u figurativnom smislu znači: mnogo i bez veze govoriti). Čuje se i svršeni oblik *zabucati*, tj. udariti nekoliko puta pobukom po moru. *Zabucati* može značiti i poći na lov bucanjem; npr.: Očemo li večeras iti *zabucati* (hoćemo li večeras poći na bucanje)? U istom značenju čuje se i svršeni oblik *pubucati* (prezent: *pobuca'*, *pobucaš...*); npr.: *Pobucaj malo* (udari po moru nekoliko puta pobukom)! *Nabucati se* znači naraditi se loveći ribu bucanjem; npr. Nočas si se *nabuca*. Glagol ima i figurativno značenje: najesti se.

Ribar je rekao:

»Uvatiti bugvu oli brhuna moreš i brez *bucati* — dosti je *baciti na pripošt* (tj. mrežu prosticu *baciti* uvečer i ujutro je dignuti). Ako se prostice bacu na pripošt za uloviti bugvu, reču: *Bacili su na pripošt za bugve*. Prostice za bugve zovu se *bugvare*. One su visoke — znadu biti visoke i po pešest paši (oko deset metara). Žirijani bacaju na pripošt za bugve i ulovu prilično bugav. Vode u nas niki bacaju na pripošt za *brhune* (gaune). Prostice za brhune zovu se *brhunare*. Brhunare imaju puno manje oko.«

Drugi ribar je rekao:

»*Buca* se (ribu lovimo pomoću plašenja bucanjem) i ka' se riba *najde na arduru*.« Ribar je ovako objasnio kako se riba *išče* (traži) *na arduru*: »Po

noći greš brodo' kolo školja i di je ribe, tote je i *ardura* (svjetlucanje čestica mora zbog kretanja ribe kroza nj). Pravi ribar po arduri more poznati i ka je riba. Ušatu oli sapu po arduri moreš poznati kaj ništa.« Prema tome, kad se ribe kreću u noći kroz more, otkriju sebe jer stvaraju »*arduru*«, tj. svjetlucanje mora.

Ribar je dalje rekao:

»Ka' dojdeš na masu o' sapi oli ušat, *ardura* te udre po očima. Jedan put smo okolišili cili Zlarin (obišli sve uz otok Zlarin) i nider ništa (arduri od ribe ni traga). Došli blizu Punte o' Bučine — evo ti je (ribe). Po arduri vidimo da je ušata . . . Zapasali s vanka (bacili mrežu s vanjske strane ribljeg jata) i tučemo o' kraja (bucamo s kraja, drukčije rečeno: bucamo s plitkog prema dubljem) za ribu pognati u mrižu, ali ona neće vanka (prema vani gdje je mreža) nego na *sui kraj* (ribar se ovdje izrazio hiperbolično, naime *sui kraj* ovdje ne znači *suho* nego *plitko* ili *pličinu*). Riba — ka' je strašiš, biži o' kraja vanka (od kraja prema dubljemu), a ote noći nije tilla nego u kraj. Ki će to znati zašto. Je li bila *dupinana* (jesu li je uplašili dupini) oli zara' čega drugoga, ki će to pogoditi.«

Ribar je također rekao:

»Ka' iščeš ribu na *arduru*, najviše (najčešće) najdeš sapu oli ušatu. Ka' najdeš sapu, baciš *saparu* (mrežu za salpe), a onda zabucaš (počneš s bucanjem). *Sapara* more biti pomponana, a more biti i prostica. U prostici čes uvatiti pršapoko istu ribu (ribu približno iste veličine), a u pomponanoj uvati se manja i višja (manja i veća). Obučena mriža s ko' se radi zimi ne smi imati oko manje o' četrdeset milimetri.«

imbrač — mreža prostica kojom se zatvori bijela riba po noći ili danu (a zatim se zatvorena riba tuče ostima); *imbrač* se zove i takav način ribolova; tako npr. ribar bi rekao: *Ajmo na imbrač* (tj. idimo zatvoriti bijelu ribu mrežom, a potom je tući ostima)! Čuje se glagol *imbračavati*, tj. zatvarati bijelu ribu mrežom i potom je tući ostima). Prezent toga nesvršenog glagola glasi: *imbračaje, imbračaješ* . . .

U vezi s *imbračom* ribar je rekao:

»Ka' si ribu zatvorija, u početku leti — ne moreš je stigniti, a ka' se izmori, *poleže* (legne na dno). Ka' zatvoraš ciple, šubar ti mora biti gori na vodi. a ka' si zatvorija urata (oradu), neće on gori priko šubra kaj ča čini cipal.«

kažuni — pošte (mjesto) gdje se bijela riba obično skuplja, i to ne pojedinačno nego u jatu; ribar je rekao: »Na kažunima se obično skupljaju ušate, sape, šargi i slišna riba. Za znati di su ti kažuni oli najti hi valja se puno baviti ribarski' zanato'.

VRŠE

vrša o' site — vrša malih dimenzija ili mala vrša napravljena od site (*sita* je biljka koja raste na močvarnim terenima); takve vrše su prije pleli ljudi iz okoline Vranskog jezera i kad bi dolazili u Šepurinu prodavati povr-

će, prodavali bi i *vrše o' site*. Valjda i danas ima ljudi koji ih pletu jer je jedna starica rekla: Reći ću Jeri da mi iz Pakošćano donese dvi vrše o' site. Takve vrše su »zakopavali« (polagali između stijena uz obalu) Šepurinjani (ponajviše djeca i žene) čije su kuće uz more. Da ih more ne bi odnijelo pritislili bi ih manjim kamenjem. U vezi sa »zakopavaje vrš o' site« jednom se između dvije Šepurinke vodio ovakav razgovor:

— Di si bila, Mare?

— Uvatila sa' desetak račić³³ Gre' hi istuči pa ću hi staviti u vršu.

— A di ćeš je zakopati?

— Doli ispo naše rive. Node vaj uvati' kogakor *trpaša* (velikog glamoča).

Umjesto *zakopati vršu*, tj. položiti je u more (riječ je o *vršimo' site*) čuje se izraz *kalati vršu* (staviti ju između stijena na pličini).

Prednji dio *vrše o' site* kroz koji riba ulazi u vršu zove se *završič*. I kod drugih vrša tako se zove otvor kroz koji riba ulazi. Otvor na zadnjemu dijelu svake vrše kroz koji se ulovljenu ribu *istresa* (*izbacuje*) van i koji se zatvori dok je vrša u moru zove se *guca* (ili *guca o' vrše*). Npr.: Ajde mi donesi stare krpe za zatvoriti gucu (zadnji dio vrše). Ti *završič* ti je puno otvoren, napravi ga (smanji mu otvor)!

Stara Mare je rekla:

»Ima' dvi vrše o' site. 'Na ča je bokun višja (veća) puno je lovkija od one manje. Lovka je i na manja, ma nika' kaj 'na višja... Vaj uvati' čako' (uvijek ulovim štogod). Učera sa' uvatila četiri balavice i dva kukurika. Najvišje uvati' ka' hi kala s večera pa ka' stoju do itra. Još ka' *prijuž* (naročito kad je vrijeme pred jugom ili kad se sprema jugo) oli ka' počme jugo. Bolje se uvati ka' su račice unutra, nego ka' su ježi... Balavice su kaj ugorovina (meso od balavica je ukusno kao meso od ugora).«

Vrša o' pruča — vrša koja je napravljena (»ispletena«) od pruča; onu malenu zovu *mala vrša o' pruča*, a veću *velika vrša o' pruča*; šezdesetih godina u Šepurini se mogla vidjeti još koja *vrša o' pruča*; Šepurinjanin je rekao: »Vrše o' pruča smo imali dokle nisu došle 've o' žice (od mrežaste pocinčane žice). Male smo topili iz mula (iz lukobrana) za uvatiti ljog (sitne ribe), a velike smo bacali na dublje i uvatili bismo čudo ribe. U jeseni nije falilo trilj. More je bilo bogato i lovilo se. Danas nima ništa — polovilo se (riba se izlovila).«

I *vrše o' pruča* imaju *završič* i *gucu*. *Vrše o' žice* nemaju *gucu* nego *vrata* (otvor kroz koji se vadi ulovljena riba, a koji se zatvara i otvara). Govoreći o *vršama o' žice* ribar je rekao: »Sluša sa' o' starih da iz vrše dva puta više ribe uteče nego ča se u njoj ulovi. Ka' iz nje uteče botnica, po *završiču* se poznaje da je utekla — svega ga iskrivi. Za ne virovati je koliko je ugor pametan. Jedan put sa' u jenoj uvatija jenoga o' pe' kili. Da je vrša jošće malo stala u moru, bija bi uteka. Promisli: prigriza žicu na jeno misto. Upa' se vidilo da je prigrizeno — vrša nova, a prigrizeno između dva oka i iskrivljeno... Danas ka' vršu baciš, nisi sigurno očes li je digniti. Kredu lupeži. Prije niki nije tica u tuju vršu oli mrižu. Neće to ni danas učiniti školjarski svit.

Okititi vršu — gornju stranu vrše prekriti grančicama mrte ili rakite (neki okite i strane vrše, ali »puno ride«, tj. stave manje grančica) Ribar je rekao:

»Ne kitu se sve vrše. Ako je baciš za uloviti trilju, moraš je okititi. Za uvatiti sapu, ušatu oli cipla nije je potriiba kititi, šoli valja u nje staviti dosta kruva i kakor slanu srdelu. O okičenu vršu bolje je ništa ne mečati. Ka' si je diga i u njoj lipo ulovija (imao dobar lov), nemoj je epe baciti na isto misto jerbo nećeš i drugi put u njoj puno uloviti. Vršu valja svaki put baciti na drugo misto. Ka' je kitiš, neka ti ej bolje okičena liti nego žimi, Svaki liti želi u hlad pa tako i riba — grede u hlad. U veljači, marču i aprilu najviše češ uvatiti potak — onda (u tim mjesecima) one su najdeblje. Trilje se najviše lovu dokle zrija grožje.«

Ribar je dalje rekao:

»Ka' se okičene vrše bacaju na dubinu (ondje gdje se ne vidi morsko dno), više njih se veže na jedan konop i to petnajest-dvaise' paši daleko jenu o' druge. Ako se ne stavi manal (pluto ili drugi znak koji kazuje mjesto gdje su vrše utopljene), mora se imati *brankelj* (to je drvo dugo 30—40 cm s odrezanim granama koje su duge desetak centimetara i debele kao mali prst.) Po sinjalima (orijentirima) dojde se na misto di su vrše i onda se *brankeljo' brankelja* (vidi *brankeljati*).«

brankeljati (nesvršeni glagol, prezent: *brankelja'*, *brankeljaš*...) — *brankelj* vući po morskom dnu da se njime zadjene konop za koji su privezane vrše; ribar je rekao: »I mriže (popone) se *brankeljaju* ako se bacu brez manala oli ka' propela (propeler broda) *osiče manal* oli ka' se zaboravu sinjali.« Čuje se i svršeni oblik *izbrankeljati* (*brankeljom* pretražiti određenu površinu morskog dna). Čuju se i svršeni oblici *pobranceljati* ili *zabranceljati* (izvršiti nekoliko šaranja po dnu *brankeljom*) i *nabranceljati se* (naraditi se u pretraživanju dna *brankeljom*). Npr.: Ja ću pomalo voziti (veslati), a ti *brankeljay!* *Izbranceljali* smo na dva sinjala, sa' ćemo 'va dva druga (tj. pročešljali smo dno smjerom ona dva orijentira, a sad ćemo ga pročešljati smje rom ova dva druga). *Zabranceljaymo* ili *pokranceljaymo* i vode (kušajmo i ovdje malo »prošarati« dno)! *Itros* smo se *nabranceljali* (jutros smo se umorili pročešljavajući morsko dno *brankeljom*).

Dok je jedan čovjek *brankelja da nađe popone*, dvojica su ga s obale gledala i razgovarala:

— Ča mu je korist *brankeljati* ka' su mu hi (popone) onili (ukrali).

— Upanti: nije mu hi onija niki, nego je zaboravija sinjale. On *brankelja* node (ondje), a ki zna di su mriže.

— Ako nisu onesene, najti će hi, šoli valja da čini duge *brankeljadure* (*brankeljadura* je *brankeljanje* u jednom pravcu) i to *na sukriž* (najprije u jednom pravcu, a onda u pravcu koji će okomito sjeći prvi pravac).

— Ka' sa' ja' moje bija jedan put zagubija, nisa' *brankelja* više o' po ure — naša sa' hi.

Digli tuju vršu i ribu platili³⁴

Išli stari u brodu u Zadar. Ufali se da će učiniti jugo. Ali zaklipila bo-načina i vozi vozi (veslaj veslaj) — nika' u Zadar. Ogladnili, a u brodu nisu imali ča za skuvati. Onda jedan o' njih ugljeda u moru vršu i reče:

— Ajmo je dignuti i izvaiti ribu iz nje!

'Ni drugi ga poslušaju. Dignu vršu i iz nje izvadu dva-tri kila ribe.

Prija nego su vršu epe bacili na 'no isto misto, gospodar o' broda zaveže u jenu krpu noliko pinez koliko je vridila riba, stavi pineze u vršu i baci je upra' node di je i bila.

Onda su se iskricali na jedan mali školj, skuvali ribu i ka' su se naili, ala epe na veslo i vozi do Zadra.

Diga tuju vršu unefali^{34a}

Doša Šepurinjani' brodo' na misto di je bacija vršu. Gljeda doli i reče ženi:

— Eno je! Daj mi drkumar!³⁵

Baci drkumar, zakuča vršu i stane je dizati. Diga je van mora i gljeda kiče na njoj. Onda reče:

— 'Vo nije naša vrša. Na našoj nije bilo rakite. Onda baci vršu epe na se (natrag), i to na isto misto — zajno s ugoro' o' dva-tri kila ča je bija u njoj.

Onda se malo povrati tote (malo se vrtio veslajući oko toga mjesta) i najde svoju vršu. Ka' je je diga, u njoj su bila dva pica — biče u svakomu bilo po kila.

jastogare — vrše za lov jastoga

Ribar je rekao:

»Ima jastogar sa jeni' i sa dva završiča. 'Nu sa jeni' završičo' zvali smo *kampana*, a 'nu sa dva *dupla*. *Dupla* je bila višja (veća) o' *kampane*. Uvatija bi se u njima i jastog i pagar. Bacili bismo na jeno' konopu cili *mac* (devet komada). Ako su na jeno' konopu bile šoli dvi, to smo zvali *par*. Bacali smo hi jenu o' druge po desetak paši. Jastog se drži tvrdoga i oštrog dna (jastog živi na hridinastom dnu).. Zato češ ga najbolje uvatiti di su grote (hridine ispod mora), na dubini (na velikoj dubini). Konop na komu su bile vezane bija je *ličina* (od kokosa), i to tanka. Bacali bimo hi na trese' do četrdeset paši dubine. Najbolje se lovilo na braku o' Mažirine di su grote visoke dvaise' oli dvaiset i pe' metri... Nismo mi onda imali karte s dubinama i brakovima (specijalne geografske karte s označenim dubinama i brakovima). Na svaki brak smo znali dojt po sinjalima (orijentirima), znali smo i brez karat di je krš (krševito dno) i di je *paludina* (muljevito dno).«

Govoreći o napornom radu s jastogarama ribar je rekao:

»Ča misliš, dizati hi iz toliske dubine na tankoj i oštroj ličini s kamenom o' dese' — petnajest kili — to je bilo višje nego teretno (naporno). Došli bi na' dlani kaj daska (tvrđi kao daska).«

Ribar je također rekao: »Jasku (ribice koje su služile za mamac jastozima) bimo vezali za trajinu (tanki konopac) i razapeli o' jene do druge strane vrše.«

vrše za kantare — o vršama za lov kantara (one su velike) ribar je rekao: »Žirijani su s otima vršami uvatili čudo kantaro. U njih među *brum* (slane srdele; svojstvo bruma je u tome što on stalno ispušta sitne čestice i vonj koji ribi osobito prija pa se riba »kupi na oto misto«; o glagolu *brumati* bit će riječi kasnije³⁶). Kantar dojde na brum (kantari se kupe na brum) i gre u vršu kaj lud.«

SVIČA I OSTI

iti na sviču — po mraku poći svijećom uz obalu tražiti ribu i tući je ostima; umjesto *iti na sviču* ili *iti svičo'* čuje se i *iti svitliti* (*svitliti uz kraj* nije isto što i *svitliti na kanaštreli*; *na kanaštreli svitli* da se plavu *ribu digne po' sviču*, a potom zapaše mrežom, dok *uz kraj* se svitli da se ribu tuče ostima — ponjaviše bolju ribu i hobotnice).

Ribar je rekao:

»U staro vrime, čovik bi iša bos uz kraj. U jednoj ruci je tišča luč, a u drugoj sablju i ka bi naša ribu, omanija bi sabljjo po njoj. Nije to bila prava sablja nego koma' ringete (komad podužeg plosnatog željeza poput onog što se danas upotrebljava za obruče na bačvi). 'Ni kraj ča se je tišča u ruci bija je malo iskrivljen — na užu drška (bio je nalik na držalo). Biče kolo osandese' godin da je u selo (u Šepurinu) doša felar na karburu (svijeća na karbit), Čovik ki je prvi svitlija s takovi' felaro³⁷ ima je gajeticu i jenu noć (jedne noći) iša je svitliti na Ravan. Ka' se vrača doma, o' velike ribe (od velike količine ribe) i botnic nije moga u gajetici di nogo' stati. Toga je bilo kaj gnjoja.. A svitlija je šoli kolo Ravna. To su u 'no vrime bila verđina (netaknuta) dna i bilo je ribe koliko si tija.«

Onda je ribar ispriповjedio jedan svoj doživljaj:

»Jedan put ka' sa' bija mlad, svitlija sa' svičo' na petrolj kolo Velike sestre i nabija (mnogo ubio) škrpuno — biče bilo pun *stranjak* (veliki krtol) *stranjak* se valjda zove zato što su se u takvim krtolima prtile na mazgu ili tovara smokve i dr., i to sa svake *strane* po jedan). Pa koliki su to bili škrpuni! A botnic biče bilo više o' dva kvintala. Danas jake sviče, svaki lovi... Izlovilo se — dobro najdeš i škrpuniča.«

Šepurinjanin, neprofesionalni ribar, rekao je:

»Za osti smo duperali (za lov ostima smo upotrebljavali) manju sviču — o' četire sto, najviše od osa' sto svič. Ima sa' ostali o' tri, četiri i pe' metri. Niki su hi imali i o' šes' metri, a niki bi na vrh kopsiča vezali špag (konopac) da i' osti ne pobignu ka se na višoj dubini *potegnu u ribu na let*. Koliko sa puti ubija lignu na let (ostima na let)! Osti imaju *pe' brko* (pet brkova). *Tulica* se zove 'no (onaj dio ostiju) u što se zabode kopsiče (dugo drveno držalo) i zabije.«

PALANGAR

palangar (u novije vrijeme neki kažu: *parangal*) — sredstvo za ribolov udicama; ako palangar ima malo udica (od 25 do 200) zovu ga *mali pali palangar* ili *palagarič*: Ako ima do pet-šest stotina udica zovu ga *srinji palangar*, a ako ima i veći broj udica (pa i koju hiljadu, onda je to *veliki palangar*; u Šepurini kažu: *Iša je na palangar* (pošao je loviti palangarom). Ili: *Iša je kalati* (ili *baciti*) *palangar*. Ribar je rekao: »U okolicu Zadra palangar zovu *špagi* i kad idu na palangar (loviti palangarom), kažu: *Ajmo na špage!*«

Svaka udica na palangaru vezana je na *petak* (to je deblji konac od najlona dug 40 ili 50 cm). *Petak* se zove i »uzalj« (uzao) kojim se vezuje udica.

Ribar je rekao:

»Peci (nplur. od *petak*) se vežiju kolo dva metra jedan o' drugoga... Palangar moreš kalati po danu oli po noći... Ka' nije bilo najlona, palangari su bili o' trajine (od tankoga konopca) i ka' bi ga digli (poslije lova), valjalo ga je *sterati* (prostirati) da se ošuši. Rekli bi: *Ajmo rastrti* (rastrijeti) *palangar!* Niki bi rekli: *Ajmo ga proširiti*. Danas ga nije potreba *sterati* jerbo je o' najlona. Danas ga valja samo *pibrati* (stručno ga spremi u njegovu »kašetu«).

naditi palangar — na udice palangara staviti mamce za ribu; ribar je rekao: »Najprije se palangar pribere, a onda se nadije a ka' je *pibran* i *nadijen*, moreš ga kalavati (spuštati u more za lov njime).« *Umjenaditi palangar* čuje se izraz *naditi bokune* (staviti na udice palangara komadiće ješke), a iz govorne situacije se podrazumijeva da se radi o »nadijanju bokuno« *na palangar*. Ribar je rekao: »Posli jene ure kako si ga kala (riječ je o palangaru), valja ga dizati (dizati palangar i ribu koja se ulovila na njegove udice).«

Kad udica nije dobro vezana pa ispadne, reknu: *Molala se udica*.

S oco' na palangaru³⁸

Ka' sa' bila divojka, išla sa' s oco' u kaiču kalati palangar. Kalala smo ga u tražet ispo' Srime kako se otvori sveti Mikula. Kolo ponoča išli smo ga digniti. Tac diže, a ja vozi'... Počelo ništo potezati na skose — nima nego da na' provu ugnē pod more. Izmučija se tac — nije mu jednomu bilo lako... No na palangaru počelo nas uči i jeni' skoso' podbolo na' provu o' kaiča — biče ulilo višje o' vidra. Tac se pristrašija, a ja još i višje jerbo je kaič bija mali mali.

Stala ja vikati:

— Okini, čačo, palangar!... Okini ga!... Nima na' spasa ako ga ne okineš!

Tac izvadi brtuljin i okine ga.

Sigurno je na palangaru bija morski pas... Ki zna koliki će biti bija!

TUNJA

tunja — povraz

Ribar je rekao:

»Prije smo činili tunje o' repa o' konja. Za knjeze, spare (oli za skuše) smo je pleli u deve' zlak (od devet dlaka), a za kanjce je bila od osamna-jest i više zlak. Najprije smo pleli tanju filu i onda o' tri tanje file činili bimo jenu deblju. Ča je bila duglja zlaka, bili su duglji peci (*petak* se je zvao upleten komad povraza dug toliko koliko i dlaka repa). Uzalj s oki' smo veživali petak uz petak isto smo zvali *petak*.

Tunja s malim udicama zove se *tunja za knjeze* ili *tunja za spare*. Tunja za skuše zvala se *skušara*. I udice na toj tunji su se zvale *skušare*. *Kanjčara* je tunja za lov kanjaca i arbuna (u Šibeniku takvu tunju zovu *brakara* jer se njome lovi na brakovima; u Splitu je neki zovu *kanjčenića*). Udice koje se vežu na tunju kanjčaru zovu se *udice kanjčare*.

jaska — mamac koji se meće na udicu, ješka

Stari Šepurinjanin je rekao:

»Ka' loviš na udicu (tunjom), jaska ti je sve... Jedan put lovili mi kanjce na bracima o' Tetevišnjako, a do nas (uz naš brod) lovija Kaprijani. U njega jaska kaj u nas — bugva. Diže on svaki put (nikad ne diže praznu tunju) — dikor je'noga, dikod dva. A mi svaku kvarat od ure dignemo kogakor (kojega). Nismo mogli više stati tote, naduli se o' muke gljedati ga kako diže svaki tren. Išli na drugo misto — epe slabo. Ka' smo se vraćali doma, reče ja nomu ki je bija s mano' u brodu: Znaš zašto je Kaprijani lovija, a mi gljedali? On je jasku tišča po' škavo' u hladu, a mi na škavu 'nako na suncu i bugva počela smrditi. Dobro smo ulovili i 'vo ča smo ulovili... Sutra smo epe došli tote i epe našli njega. S friško' jasko' lovili smo kaj on... Eto, po tomu najbolje moreš znati ča je jaska!«

Ugorara zove se udica za uгоре.

OSTALE ZABILJEŠKE

sipnjak — model sipe (napravljen od drva) i obojen

Šepurinjanin je rekao:

»Stari bi napravili sipnjak — nima nego sipa — kaj da si je sa' na diga iz mora. Na sipnjak su lovili sipe. Ukli (vukli) bi ga' iza krme i to blizu. Sipa misli ča je sipnjak da je prava sipa pa skoči na nje, a ti stojiš pronto s plaro' (stojiš spremno s jamkom) i či' je ona skočila na sipnjak, polebutiš plaro' (od ispod zahvatiš jamkom) i digneš gori (u brod) i nju i sipnjak. Za tako loviti sipe valja da dojde marač.«

peškafondo — umjetna ribica s mnogo zakrivljenih iglica na glavi; njime se love lignje (katkada se na nj lovi sipa ili kovač; u Splitu *kovača* zovu *šanjpero*); Šepurinjanin je rekao: »Ka' se ligna maši, jagle je zakučaju za glavu

oli za *žužnje* (za hvataljke) i onda poteži! Valja pametno potezati da ne bi ispala. Ne smiš je potezati sa' brzo sa' pomalo nego vaj jenako (uvijek istim ritmom). A ka' si je diga gori pri' vrh (blizu površine mora, nemoj učiniti skos (nemoj trznuti) za digniti je u brod jerbo u tomu trenu ligna učini skos pu' dol i ud otomu pukne je *žužnja* oli meso na mistu di si je zakuča i ispašče ti. Zato je niki ruku' dignu u brod. Najviše (najčešće) ispade ka' je zakučaš za jenu *žužnju*. *Žužnja* pukne i digneš na peškafondu 'ne *čupice* (prijanjalke koje lignja ima na vrhu hvataljki). Sipa lašje ispade nego lignja jerbo je meso o' sipe meklje.«

Peškafondati (nesvršeni glagol, prezent: *peškafonda'*, *peškafondaš*...) zna-či *loviti lignje peškafondom*. Npr.: Di ste bili? Odili smo peškafondati, ali je kurenat kaj rika i nismo je ni čuli (lignja nam nije ni trznula). Govoreći o lovu na lignje Šepurinjanin je rekao: »Prije 'voga rata niki hi nije lovija na peškafondo. Lovili smo hi na jasku. Na tunju (povraz) bismo vezali arbuniča oli pauka oli velikoga gauna (veliku giru) i s kraja oli z broda itnili bimo jasku. Ligna bi došla na jasku i dokle bi je ona ila, poteza bi je. Ka' bi je doveja blizu, zakuča bi je ganjčo'. Dikor bi bila pametna pa ne bi tila brodu oli kraju, nego bi ostavili jasku i biž na se! Ka' bismo tako lovili lignje, obišno bimo upitali jedan drugoga: Je li ti se mašila? Na to bi 'ni dugi odgovorija: Nisa' je još ni čuja. Oli: Maši se, ma neće brodu. Oli: Mašila mi se, malo malo sa' je poteza i či' je očutila brod, utekla. Oli bi reka: Zakuča sa' je, jenu malu kaj list o' rakite (česvine). Najbolje je za jasku metniti pauka jerbo mu je meso tvrdo, a i guloža je na pauka (lignja voli meso od pauka). I danas se lovu dikoder (katkada) na oti način... Ka' bimo hi tako išli loviti, rekli bimo: *Ajmo lignati!* Oli: *Ajmo na lignje!* Ka' bi komu utekla velika ligna, reka bi: *Bila je kaj čizma* (kao čizma)!«

ižinj — ražnjić dug petnaestak centimetara koji je na jednom kraju šiljast a na drugom ima mnogo udica, ili zakrivljenih iglica (na ražnjić se natakne ribica; *ižinj* se veže na povraz i vuče iza krme dok brod ide lagano naprijed (bilo na vesla, bilo na motor); *ižinj* zovu i *cikavica* jer ribar (pustivši ga iza krme na desetke metara) »*cika*« (trza ritmički) i kad lignja skoči na ribicu, zahvate je udice ili gle koje su na *ižinju*; ovakav način lova liganja zovu *cikati* ili *loviti lignje na cikavicu*; npr: *Ajmo cikati* (ajmo loviti lignje na cikavicu)! Ili: *Ajmo na cikavicu!* Kad ribar uhvati lignju cikavicom, obišno reče: *Zakuča sa' je*. Ako mu se pak otkaći sa cikavice, rekne: *Ispala mi je!*

Kad lignja mijenja boju prema okolini, kažu: *kolura* (infinitiv: *kolurati!*)

*brumati*³⁹ — slanım srdelama mamiti ribu i zadržavati ju na određenom mjestu; ribar je rekao: Ka' bimo prije na tražetu (na polovini kanala između Prvica i Tijata) lovili skuše na udicu, u vriču bimo stavili slanım srdel i obisili niz bandu (objesili bismo vreću niz bok broda tako da bude malo ispod površine). Vriča je bila ritka i iz nje je pomalo izlaziya brum. Tako bi skuša došla na brum, stala niko vrime ko' broda i proz to bismo je lovili. Ki bi ima dobar brum više bi je zadržā ko' sebe i bolje (više) bi ulovija. Čuje se i svršeni oblik *zabrumati* (staviti malo bruma u more). Ribar je rekao: »Da bi se skušu ča više tiščalo kolo broda jedan o' nas vazeja bi u šaku posoljenih

srdelic i pomalo u šaki ispo' mora gnječija hi i onda pomalo 'no iskašeno (zgnječene srdelice) pušča proz šaku. Skuša bi se na to kupila i lovili bimo je na udicu.«

skuša o' udice — skuša ulovljena udicom (ne mrežom); ribar je rekao: »Skuša o' udice je puno gušnija (ukusnija) o' skuše ka se uvati u mriži. Ma ki će višje vode ko' nas uloviti skušu na udicu? Nima hi višje. A prije bi barala (igrala na površini mora) po tražetu isto kaj ča sa' bara bugva. Biće blizu trese' godin da je niki nije vidija barati vode po tražetu (nasred kanala između Prvića i Tijata). A prije bi tote bilo po pedese' brodi surganih (usidrenih) ki bi je lovili na udicu. Svi bi brumali i ribu (skuše) bi se fermalo (zaustavilo) pa ala lovi — leva leva (diži, diži)! Brodi bi se poredali jedan do drugoga kaj cokule u kažermi. Sve prove su bile kaj po špagu (u istoj liniji). Ka' bi se ki da šoli bokun napri' (kad bi koji brod izašao pramcem samo malo naprijed), oma bi došlo do karaja i beštimaža. U toj karbi dikoder bi se trevilo (dogodilo) da bi kikor diga stinu (za sidrenje upotrebljavala se »stina« jer bi sidro moglo »zaditi«) i onda za dešpet buta bi je (bacio bi je) svo' snago' epe u more za poplašiti ribu. Ali ka' nije bilo karbe, brodi su surgavali polagano (tiho) — niki ne bi ni čuja... Skuša je puno plahljiva. Nisi smija ni prniti u brodu. Ribu ku bi se ulovilo bacalo se u namiščenu plaru — da živa riba ne šuška po pajolima (podnicama u brodu). Najvišje (najčešće) smo hi lovili u zraku i ka' bi sunce bilo na zahodu. Lovili smo hi na *plovutak* (povraz bez olova) oli z bokunič olova. Po misecu bimo je lovili 'nako u po dna (po sredini između površine mora i dna) i onda bi smo na *plovutak* (neki kažu *plavutak*) morali staviti bokunič (malo) olova... Nalovili bimo hi mirakul.«

Ka' je Mikula lovija skuše⁴⁰

Mikula je bija svaku večer na tražetu.⁴¹ On i sin mu. Došla skuša i nima nego baci diži! Ne znaš ki je žveltiji⁴² — oli Mikula oli sin mu. Desno' odadi pa u plaru, livo' tunju u more!

Ud otoj preši,⁴³ za višje uloviti, ča se je dogodilo Mikuli? Odadija skušu i z desno' ruko' puf! š njo' u more, a s livo' tunju u brod!

Mikula sta beštimaži i gristi se ča mu se to dogodilo, a sin će mu:

— Ča se, čačo, zato ljutiš! Biće bila butargana.⁴⁴

botnica — hobotnica

Stari Šepurinjanin je pripovijedao:

»Ka' sa' bija mali, žene su na moru prale robu (rublje). Prije praja stavile bi robu neka se moči u moru. Prteple bi je stinami. Onda bi išle doma raiti po kući. Ka' bi se vratile na more prati robu, puno puti bi našle botnicu na robu. A žena bi je čap! ruko' za vrat pa š njo' na žalo. Onda stino' u vrat dokle je ne bi ubila. Dikoder bi se ona ženi, prije nego bi je itnila na žalo, uvatila tracima kolo ruke. Onda bi došla druga žena i pomogla je odlipiti botnicu o' ruke. Ka' bi je ubile i donile doma, vazele bi nož i podilile je 'na ka je uvatila ruko' dobila bi četiri traka i hrbok (glavu), a četiri traka bi dopalo 'nu ka je je (koja joj je) pomogla. To bi obišno bilo ka' bi botnica bila velika — o' dva-tri kila oli višja.«

Govoreći o hobotnicama kazao je i ovo:

»Prije hi je bilo koliko si tija. ka' bi iša *bonacati* (po bonaci ići brodom uz obalu i tući hobotnice ostima), za uru-dvi pokrija bi po škava o' gajete (toliko bi ih ulovio da bi njima bilo pokriveno pola pramčane palube).«

Umjesto *banacati* (nesvršeni glagol, prezent: *bonaca, bonacaš...*) čuje se izraz *iti na bonacu*. Npr.: Gre' jenu uru na bonacu (idem jedan sat uz obalu tražiti hobotnice i tući ih ostima). *Banacati* znači i praviti bonacu na moru (kad je lagan vjetar) bacanjem u more kamenčića umočenih u murku (talog od ulja). Zato kad se *ide na bonacu* (ili: kad se *bonaca*) na provi (na pramcu) mora biti »škalje i bruncinič s murko'« i onda ako je »fijad« (povjetarac), da bi ribar mogao jasno vidjeti morsko dno, umočiti kamenčić u murku, »baci ga ispri' broda i tako učini bonacu.«

čupice na traku o' botnice — prijanjalke na traku hobotnice

Ribar je pričao:

»Po čupici moreš poznati je li *čak* oli *matica* (po prijanjalkama na traku može se prepoznati je li hobotnica muška ili ženska). *Čak* (muška hobotnica) ima velike čupice, a *matica* male. A ka' hi skuvaš, *čak* vas (sav) pojde u se, stisne se, a *matica* se nakuva (proširi).

Matoliti — mamiti mamcem hobotnicu ili ugora da izađe iz »peći« (rupe) (to je nesvršen glagol, prezent: *matoli' matoliš...*); npr.: Ča je toliko *matoliš*! Da je u peći, izašla bi (riječ je o hobotnici;) u figurativnom smislu glagol znači: *lijepim riječima nagovarati koga da iziđe iz kuće* ili *izmamljivati što od koga*; npr.: Ča ga *matoliš* van (što ga nagovaraš da iziđe iz kuće) sa' ka' uči! *Matoliš* mu pineze, a! Svršeni oblici su: *domatoliti* (namamiti, dovući na lijep način), *izmatoliti* (izvući ili izmamiti što od koga) i *namatoliti* (nagovoriti). Npr.: Ki bi nju *domatolija* vamo (tako bi nju namamio da dođe ovamo)! *Izmatolija* mu je sve pineze (novce). Pomalo sa' je *namatolija* da mi sve povie (polako sam je nagovorio da mi sve kaže).

Stari Šepurinjanin je ispričovijedio:

»Ka' bi prije *matolili* botnicu, dikoder nikako ne bi tila izajti iz peći. Onda bi u krpu zamotali malo galice (modre galice) i s kopišće' oli strtiko' stavili bimo je na vrata o' peći.^{44a} Isto ne bi oma tila izajti, nego bi *umijala oči tracima* (jer ju je otopljena galica grizla za oči) i ka' višje ne bi mogla poniti galicu, izašla bi van, a onda bi je ostima... Je li botnica oli ugor u peći znade se po tomu je li ispri' peći *ispuhano* (čisto, bez trave, ježinca i sl.).

Šepurinjanin je dalje rekao:

»Ka' smo bili dica, išli bismo po kruzima (po krugovima duž obale) i ispri' butin (*butina* je rupa u krugu tik uz more ili u plićaku) *matolili* grmalje (rakove kostelje). Stavili bimo ljogu (ribicu) na bokun šibice i s oti ga *matolili*. Dokle bimo ga *matolili*, pomalo bimo mu svižljali (lagano bimo mu zviždali). Ka' bimo ga *namatolili* van, dobija bi perun (viljušku) u škinu. Perun bimo izdretili (ispravili), naoštrili mu brke i vezali na bokun štukete (letvice).«

Umjesto *matoliti botnice* čuje se izraze *liliti botnice*. Budući da se pri tome čeka dok botnica iziđe iz svoje peći, glagol *liliti* figurativno znači *čekati*, a upotrebljava se obično u ironiji. Tako npr. kada tko zakasni na brod pa mora

čekati polazak drugoga broda, reći će mu tkogod: Ka, nisi tija dojtj na vrime, sa' vode *lili* dvi ure!

O hobotnici starac je pričao i ovo: »Ona, ka' je gladna, ide svoje trake. Zato ka' vidiš da je (joj) na komukor traku fali kraj (nedostaje tanki završetak traka) znaj da je to ona sama sebi pojla... Suhu botnicu smo zvali *friškac*. Kako smo je sušili? Najprije bimo je ogulili (ne *prnje*, tj. kožu, ne bi tila ni maška isti), onda raširili na jenu suhu granu, panda obisili niz ponistru — sumpra suncu. Tote bi visila nikoliko dan i noći i ošušila bi se. Prije bi se u kući vaj našlo friškaco. Zimi bimo hi kuvali s kumplirima — kaj bakalar. Danas češ malo di uz kraj najti botnicu. More otrovano — svašta bacaju u nje.«

landovina — o raži, golubu, volu, morskom psu i drugoj ribi te vrste (dackle, imenica *landovina* je zajednički naziv za tu vrstu ribe) ribar je pričao: »Vol je vrsta raže ka more naresti do dvista kili. Obišna raža 'na ča ima *botune* (puce) po sebi more naresti najviše do pe'-šest kili. Golub naresti i do petnajest kili. Ima ga više vrsti. *Žutica* je isto jena vrst goluba — ona more naresti i do dvaset kili. *Trpina* (drhtulja) ima struju u sebi. Sklat je vrst morskoga pasa — meso mu se zove *sklatovina*.«

kolačavati (nesvršeni glagol, prezent: *kolačaje'*, *kolačaješ*...) — odapinjati sidro, palangar ili tunju pomoću metalnog kolača; npr.: Ako ga baciš (riječ je o polangaru) u 'ne *japage* (između većih hridina ispod mora), zadiče ti i nečeš ga odaditi brez kolačavati (ili: brez kolačavanja); Šepurinjanin je rekao: »Na braku o' Dugoga zna sa' dizati sidro (dizao bih sidro) i diga bi ga dese'-petnajest paši i onda zadije (zapne za hridinu ispod mora). Toliike su grote na tomu braku. Biče doli stoju kaj kampaneli (zvonici). I onda ala kolačaji za odaditi ga.

Slabo vrime donese ribu — Poslije nekoliko ružnih dana bolje se lovi (više se ulovi); ribar je rekao: »Ka' propušu vitri (kad se ispušu vjetrovi) bolje se lovi... Ka' nikoliko dan duraju bonačine, vaj češ bolje uloviti prvi oli drugi dan iza vitra nego posli. Utiču i kurenti, a *mina* (mlad mjesec) i užba (uštap) utiču na kurente... U poponami češ vaj bolje uvatiti po jugu nego po buri.«

O soljenju srdela:

»Ka' se solu srdele, glave i' vaj dojdu do duge (do stijene suda u kojomu se sole; prije su se solile u drvenim barilima) *Prva o' štive* (prva srdela od svakoga slaganja ili sloja) dojde drobo' do duge, onda se meču (slažu) *škina i drob* (do leđa jedne sredele dolazi drob druge), a ka' dojde *srida o' štive* (kad se dođe na sredinu jednoga slaganja), *privrne se* (slažu se leđa jednih uz leđa drugih) i onda epe *škina i drob*. Tako ti na kraju o' druge polovice štive epe dojde drob uz dugu. Ka' se napuni jena štiva, baci se sol, a onda se frako (*fraka* je daska koja se stavlja u sud poviše posoljenih srdela) dobro *prtepu* (pritisnu). Onda se digne fraka i soli nova štiva. Ka' se sud napuni poviše srdel se stavi fraka, a na fraku *piz* (dva ili tri kamena). O' piza (zbog težine kamenja) srdele se slegnu. Zato, ješi li danas posolija, sutra oli prkosutra hi *reparaj* (*reparati* — svježim srdelama popuniti prostor koji je zbog slegnuća srdela nastao u sudu u kojemu su posoljene; *reparati* je svršeni glagol, pre-

zent: *repara, reparaš...*; čuje se i nesvršeni oblik *reparavati*, prezent: *reparaje, reparaješ...*.)«

Umjesto *reparati srdele* prije bi se čuo izraz *reparati barilo* (jer su se srdele solile uvijek u barilima — manjim ili većim); npr.: Danas smo reparali sva na barila u kantunu. Čuje se i pridjev srednjega roda *reparano* (jer se odnosi na barilo, množina: *reparana*); npr.: Sva 'va barila su učera (jučer) reparana. Pridjev se upotrebljava i u ženskom rodu, i to u množini kad se odnosi na imenicu srdele. Npr. Jesu li ti sredele reparane?

O soljenju srdela Šepurinjanin je dalje rekao:

»Piz se na srdelami tišči tri šetemane. Proz to vrime iz ribe (iz srdela) izajde krvina i još se malo slegnu. Tako te tri šetemane stoju one u svojoj salamuri (rasolu koji je nastao od soli i tekućine u srdelama). Posli tri šetemane valja skiniti veliki piz i metniti mali, izliti svu salamuru u čisti sud panda ispuhati (skupiti) 'no ulje ča je na vrhu o' salamure, ne smi ništa ulja ostati u salamuri. Ka' se tako uredi salamuru, onda 'nu svu *grašu* (mast od srdela) ča se uvatila za sud valja nožo' dobro istrigati panda sve lipo oprati u dobroj (pitkoj) vodi. U dobroj vodi valja oprati i fraku — ona mora biti čista, čista. I gornju štivu valja proliti dobro' vodo' panda vodu dobro isciniti. Onda srdele okrenuti sumpra suncu — da hi sunce malo obajde. Ka' je sve lipo čisto i suho, metniti fraku i uliti 'nu salamuru iz ke si malo prije ispuha ulje, panda staviti mali piz — neka piju i zričaju (tj. neka srdele piju salamuru i zru). Po' veliki pizo' one su puščale iz sebe, a sa' po' mali' pizo' piju. Posli toga više puti valja pogljedati da nisu ostale na suhu. Fraka vaj mora plivati (biti) u salamuri. Kako piju salamuru, tako je ti nadoliješ. Najbolja je njihova salamura (tj. salamura što je nastala od tekućine iz srdela i soli). Ako nje nima, učini se nova o' vode i soli — kako kumplr pliva u njoj. Tako ako nimaš njihove salamure, nadoliji 'vu drugu! Posli misec dan oka' si stavlja manji piz, valja hi epe prigljedati, grašu epe istrigati, fraku oprati i ispuhati ulje iz salamure. Panda epe metniti fraku i mali piz i uliti salamuru — neka piju i zričaju. Ako ti pojde po njima ulje o' njih oli graša, uvatiče *lašcardin* (pokvarit će se, a to se očituje u neugodnom mirisu) i onda nisu za isti. Vragu daj srdelu ka daje po *lašcardini* (umjesto *lašcardin* ponekad se čuje *lašcardina*). Ako se srdela tendi (tj. ako se tokom zrenja sredele paze) neće uvatiti *lašcardin*. One liti uzdričaju za tri-četiri miseca. Ako si hi posolija u maju, u šetembu hi moreš isti. Najbolje su za soliti o' mraka u aprilu jerbo onda u njima nima još puno ulja, mršavije su i bolje uzdričaju. Srdela o' mraka u lju (srpnju) oli u aguštu je debela i dokle uzdriča kolo nje ima više dešturbe (posla), a onda posli ka' zahladi (kad dođu hladniji dani), teško i zričaju. Za soliti (srdele) nemoj mečati 'nu finu sol nego 'nu debelu (krupnu).«

Mnoge žene u Šepurini znaju soliti srdele. Krajem ljeta ili početkom jeseni može se između tih žena čuti ovakav razgovor:

- Moje su uzdrijale. Jesu li tvoje?
- Hm! Da uzdrijale! A kaj pršut su.
- I moje — upra' kaj pršut.
- Mrljušu kaj kunja.⁴⁵ Sve mi o njih zubi vodu činu.
- E, e! Node u toplini (toplini) pa kako neće uzdrijati.

ščetine — bodljike na ribi; *ščetine* u nekih riba su jako otrovne (npr. u škarpuna i pauka);

losture — ljušture na ribi; kad ribari ništa ne ulove i u tom slučaju ako ih tkogod upita, jesu li što ulovili, neki od njih će odgovoriti: Ni losturu! I školjku *ljušturu* u Šepurini zovu *lostura*.

njakar — hlap (vrsta raka)

Imenica *riba* u ribarskim izrazima često ne znači jednu ribu (tj. jedan primjerak određene vrste ribe) nego mnogo riba (obično iste vrste). Tako npr. izraz *riba* je u *dnu* znači: *ribe* (o kojima je riječ) *su pri dnu*. Isto tako izraz *riba* neče u *mrižu* znači: *sve ribe koje se dognalo pred mrežu neče da »tuću mrižu«* (tj. neče da ulijeću u mrežu). Dakle, u tim i drugim sličnim izrazima *singularnim oblikom imenice riba* iskazuje se mnoštvo ribljih jedinki. Evo još nekoliko primjera za to: *Riba je čutila dupna* (tj. cijela masa ribe je osjetila dupina). *Riba se naučila pameti pa neče da gine*. *Riba je krolala*, tj. pred kvaranjem je (izraz se upotrebljava kad je riječ o maloj plavoj ribi koja se ljeti ako je bez leda, brzo kvari). *Riba — dvaiset u kil*, tj. svaki primjerak teži 5 dkg (izraz se upotrebljava kad je riječ o istovrsnoj ribi i iz istoga jata). Itd.

konča za peći ribu — maslinovo ulje s paprom, češnjakom, peršinom i solju Šepurinjanin je rekao:

»Za peći ribu valja najprije učiniti konču i žeravu O' suve smokovine žerava se učini u tren. Onda ribu povoljaj u konči i š njo' na gradilje. Ka' je ispečena jena strana, privoltaš je. Onda vazmeš pirun (viljušku), močiš ga u konču 'nu stranu ka se je ispekla. Ka' je riba pečena, stavljaš je na 'nu stranu ka se prva ispekla pa priko 've druge još uliješ konče. Riba ne smi biti ni izgorena ni sirova (ne smije se prepeći niti smije biti nedovoljno pečena). Ako ti nije dobra žerava, razboliče ti se (riba će se teško ispeći i izgubit će pravi okus). Dobru ribu moreš spremiti kako očes, ali pečena je najgušnija (najbolje prija).«

učiniti lešaduru — skuhati dobre ribe i pripremiti riblju juhu s rižom;

lešati ribu znači *skuhati ribu*; postoji i nesvršeni oblik *lešavati* (kuhati), prezent: *lešaje, lešaješ...*; npr.: Ča mi je (ribu) vaj lešaješ! Upotrebljava se i pridjev *leš-,a,-o* (kuhan,a,-o); npr.: Leš kanjac je najbolji. Lešu ribu valja isti oma' (odmah čim je skuhana). Umjesto glagola *lešati* u istom značenju se upotrebljava *obariti*, a umjesto pridjeva *leš-a,-o* čuje se *cbaren,-a,-o*.

učinit brudet — skuhati ribu na brudet (s kvasinom, lukom itd.)

Starica je kazivala:

»Budet je nagušniji iz lonca o' zemlje. Ča više čikori (dokuhava na tihoj vatri), to je bolji. Stare žene bi učinile brudet i brez ribe: zažutile bi dosti kapule, ulile dosti ulja, metnile pomedoro (rajčica) i sve drugo, a zamisto ribe metnile bi stinu iz mora. Bija je dobar za politi kašu (preliti kašu od kukuruzova brašna).«

Umjesto upitati: *Na koji ćeš način pripremiti tu ribu?* u Šepurini obično upitaju: *Ča ćeš učiniti s oto' ribo'?* Odgovori mogu biti: *Učiniču brudet* ili *Metniču je na brudet* ili *Pofrigaču je* itd.

O shvatanjima starih šepurinskih ribara starac je pričao:

»Bilo hi je ki su virovali da za uvatiti ribu valja imati i sriče, a ne šoli znati. Koliko puti su imali ribu zapasanu i u zanji tren eto ti dupina i — ništa. Dikor bi imali vagune ribe po' svičo' i nadijali se dobiti lipu žunatu (nadicu) ka' evo ti nevere i bržje bolje biž! spasiti glavu... Oli kurenat!... Svaki vrag bi smeja (omeo) uvatiti ribu. Kako neće virovati u sriču! Niki su mislili da kakovekor riči oli zli pogljedi moru uzrokovati da ne bude sriče uvatiti je (uloviti ribu). Izašli bi iz mula (iz lučice) ka' najmanje svita ima node, da hi ne pratu zli pogljedi. Ni najgoremu ribarovu neprijatelju ne bi palo na pamet da zamjauče za njima ka' gredu na ribe oli da i' zavikne: *Uvatićete mašku* (ulovit ćete mačku)! Mislili su da su beside u kima se spominje maška najgore beside ka' se gre na ribe.«

kočica gaunara (ili *kočica tartana* ili *mala kočica*) — povlačna mreža za gire
Ribar je pričao:

»S malo' kočo' u Šepurini su počeli loviti ima trese' godin. Prije je niki nije ima niti je ki zna raiti s oto arto. Zovu je gaunara jerbo se š njo' po konalima di su dna neto lovu šoli gauni (gire). I mala (koča) ima dva *timuna* oli *širilice* kaj velika. Konopi o kola (na mreži) do timuno (oli širilic) zovu se *kaumišti*, a konop o' širilic do broda zove se uza — isto kaj ko' male trate. Za raiti s malo kočo' dosti su dva čeljadina — uče (vuče) motor i nije tote potriba o' puno ruk. Danas u selu (u Šepurini) ima pe'-šest takovih mriž.«

Ucipliti se — sjediti ili ležati i ne micati se (zbog umora, vrućine, bolesti i sl.); glagol je dobio svoje značenje po tome što se cipli u lučici po suncu i vrućini sklone ispod broda i tu u sjeni broda miruju; npr.: Uciplili smo se kaj da smo raili u kavi (u kamenolomu). Siguro ima febre ka' se je nako uciplija.

ugorata — ugorova duplja

palica od udice — gornji (plosnati) dio udice

Poređenja koja se mogu čuti u Šepurini

Puše kaj dupin (ču je se i: Roni kaj dupin).

Slakusnik (tj. izbirljivac u hrani) — da mu je trilj pečenih, ija bi!

Tuka je (ženu) u vrat kaj botnicu!

Utekla kaj cipal (naglo i brzo)!

Zacrljenila se kaj škarpina (ili: Crljeni se kaj rak).

'Vo je mriža (ovo platno je slabo — tkanje mu je rijetko kao mreža).

Ča drimaš tote — kaj da si nočas na buskavici bija (kao da si nočas lovio gire bucanjem).

Ča ti se toliko žedni — kaj da si slanah srdel ija?

Evo je gori na himaru (na prozoru od potkrovlja) — gljeda doli kaj da su bugve po' njo' (tj. gleda dolje kao svjećar kojemu su došle bugve pod svijeću).

Drče (drhti) kaj riba na ostima.

Gre guco na se (ide natraške) kaj rak (ili: Gre na se kaj ligna).

Oči mu se crljenu kaj svičaru.

Ruke —nima nego da se poledu. Kaj na uzi (tj. ruke zebu kao zimi na konopu kojim se poteže trata).

'Vo je trata (tj. povraz se toliko zamrsio da nalikuje mreži potegači)!

Cmaričemo se, cmariti 've zime kaj riba na gradiljama (*cmariti se* znači peći se cvrčeći; to poređenje su upotrebljavali stari kad bi ih izdala ljetina).

Okiniču ti glavu kaj gaunu (poređenje se upotrebljava u šali).

Daju ko' nje račice krepane (tj. znoj smrdi kod nje).

Vozu (veslaju) kaj ribari (smatra se da su ribari najbolji »na veslu«).

Uvatila se njega kaj švenak ribe (to bi kazali za nametljivu djevojku).

Puzi se kaj po rosini (tj. klizi se kao po morskoj travi koja raste između plime i oseke).

Puna je besid kaj sapa govan (to kažu za ženu koja voli mnogo govoriti).

Lipo mu je — kaj ribi na gradiljama.

Šmigla (pobjegla) kaj riba ka' čuti dupina (to bi rekli za ženu ili djevojku koja bi pobjegla kući kad bi čula glas muža ili oca).

Pošivali se (poredali se) kaj srdele u barilu.

Kaj da je iz palangara ispala (to kažu za žensko dijete koje je jako mršavo).

Sakrla se u hlad kaj riba po' bus.

Jako kaj trajina (tj. kao konopac koji se upotrebljava u ribarstvu).

Ča će ti sviča — oli ti se ne vidi košče izbirati (tj. što će ti svijeća — ili ćeš trijebiti ribu)?

'Trbuh mu je kaj tunju (ili: Naija se kaj tunj).

Dumboko za višje o' dva kopišča (tj. više nego što je dužina dva držala od ostiju).

Oči su je kaj dva velika prilipka (priljepka).

Voli' vode prilipke tuči i š njima se 'raniti, nego iti ča o' svoje kuće.

Ispružila glavu kaj tabinja iz butine (tj. kao riba tabinja iz rupe).

Ča češ — i riba se privari ka dojde u vršu.

Gre uz kraj kaj sapa (to reknu za čeljade koje nikad ne ide sredinom nego krajem puta).

Gre treso kaj kovač (tj. kao riba kovač; to kažu za čeljade koje hoda malo bočno).

Ništo mu se crljeni na nozi — kaj da ga lasatka (vlasulja) ujla.

Pijan kaj sipa.

O' sna (tj. poslije spavanja) kaj da si obaren (tj. kao kuhana riba).

Ka' je iša pitati proščeje, udrija kolinima u pod kaj bato' o' mrte (tj. kao velikim drvenim batom kojim su prije tukli mrtu za tanganje mreža).

Primjeri figurativnog izražavanja

Poresli sapuči (porasla djeca).

Prazna vrša (nema ništa od onoga što se očekivalo).

Daj botnici raka (daj svakomu ono što voli).

Pale su mu branče (smršavio je ; *branče* su škrge).

Ima škrpuna u grlu (govori ili pjeva promuknuto).

Naboja se na škrpuna (doživio je neugodnost koju nije očekivao).

Pustila crnilo (pobjegla; kad sipa pobjegne, pusti crnilo).

Zamuljala guco (pobjegla; izraz je vjerovatno nastao što riba na muljevitom dnu kad zavrti repom zamulja vodu i pobjegne; *zamuljati* znači *zamutiti*).

'Vo ti je komu duti, komu ljogari (to obično rekne onaj tko želi izraziti nezadovoljstvo kakvom nepravdom: *dut* je *komarča*, *ljogari* su *sitne ribe*).

Bacija je pri' butinu i sa' čeka (dao je prijedlog ili ponudu i sada čeka odgovor; *bacija* je *pri' butinu* znači *bacio je udicu ispred rupe*, obično *ugoru*).

Uvatija je sipu (dotrajalom obućom ugazio je u lokvu i voda mu u obući »kiše« poput sipe).

Dobro se obribija (dobro je zaradio; *obribiti se* znači uloviti toliko ribe da je u kući neće nedostajati nekoliko dana).

Izreke i poslovice

Nije niki na kroku kuću ugradija (nitko se nije obogatio potežući migavicu).

Maška ne ide glave o' trilj (jer ih pojede čeljad).

Privari se i veliki ugor.

Tuka (treba) imati zube za debelu (bolju) ribu.

Ribar je pravi ribar 'ni ki zna ne šoli uloviti nego i prodati ribu.

Mladomu olovo pliva, a staromu i šubar (pluto) toni.

Ne more se vaj ni uloviti. Ili: Ne moru vaj biti pune mriže.

Čuvaj se pauka da ne bude jauka (morskom pouku su bodljike jako otrovne)!

Za pravu (dobru) ribu i prava žerava.

Di je bugav biče i sruno (ako žena rađa uvijek žensku djecu rodit će jednom i muško dijete).

Svaka riba ka ispade (koja ispadne s udice) velika je.

Sumptra ribi i udica (ne može se npr. malu ribu uloviti velikom udicom).

Veliko oko (oko od mreže) lovi veliku ribu.

Vrime ribu lovi (po ružnom vremenu se ne može mnogo uloviti).

Velika riba ide malu.

Bugava liti (ljeti) čič' iz mora, oma smrdi.

Obarenoga kanjca moreš dati najtežjemu bolesniku.

Koča po konalima je umet za ribu (misli se da ta povlačna mreža polovi mladu ribu).

Tunje pometu brak (izlove ribu koja je na njemu).

Jaska (mamac) ribu lovi.

I izmeju skuš se najde kakor bugva.

Skuša ide na голу udicu (gladno čeljade nije izbirljivo).

Ka' nima skuš, dobre su i bugve.

Ki kanjuši iskanjuši (tko traži nađe).

Spar — mala stvar, a ka' hi je sila, puna je zdila.

Pirka kanjca na večeru zvala — ka' je doša govono mu je dala (izreka se upotrebljava kada se koga lijepim riječima prevari).

Botnica nije riba.

S ruba bilježnice

Ribar je rekao:

Kakav kurenat je u ariji takov je i u moru. Je li se čuje vodiška zvona — u moru ti je kurenat o' bure.

Stari je ribar, gledajući s brijega na more, opazio mjehuriće na površini mora. Ti su mjehurići bili od ribljeg jata. Tada je rekao:

Da je sa' zapasati... Vako u sunac popija bi je (ovako u zalaz sunca ulovilo bi cijelo jato).

Ribar je rekao:

U friške ribe oči su čare (bistre) i branče (škrge) crljene, a u ribe ka nije friška oči su mutne i branče blide.

Ribar je rekao:

Obašli smo južnu puntu o' Zlarina — ništa (tu nismo ništa ulovili), onda išli na Komoricu (na poštu od Komorice) — epe ništa. Onda vozi na Logorun... Izda nas Logorun, izda nas Kružič... Di ćemo, ča ćemo — ajde po' Blato i tote uvatili po kil na dija.

Kada u Šepurini žele komu kazati da je slab ribar, reknu mu u ironiji: Tebe ćemo staviti u provu (ti ćeš nam biti u otvoru na pramcu da nam zapovijedaš)!

U Šepurini morsku medvjedicu zovu *morski mede*.

Starica je trijebila zelje i čuvala unuka. Kad se on malo udaljio, rekla mu je: Vode stoji! Ne odi tamo! Tamo ti je morski mede!

Bile je povida o' jenoj staroj:

Ka bimo čako' ulovili, nika' ne bi došla pri' brod, a ka' ne bimo ulovili ni za se, evo ti je oma.! Ki bi je vrag donijela nako rano pri' brod!... A najgore bi mi bilo ka' bi nas upitala: Jeste li čako ulovili?... Imate li mi prodati jedan kil?

Evo i dvije pitalice (prva je o sipi, druga o mreži):

Sve crno pljuca, a ni kane krvi u njoj!

Ča je to?

Ima puno oči, a ništa ne vidi!

Ča je to?

Jedan je Šepurnjanin pričao:

Šepurinski su ribari u ratu (u NOR-u) puno doprinili borbi: davalo se borcima, privozilo njih i drugo, tišćalo vezu... Talijanci bi u Jerkov leut (u brod koji nosi plivaricu) ukrcali dva karabinjera i poslali hi po noći s ribarima... Ništa i' nije pomoglo. Oni bi stali u leutu, a drugi brod bi učinija svoje. Ča se imalo učiniti, učinilo bi se š njima jenako kaj brez njih... A zanjnu godinu rata sve ča se po ribaščini odilo, odilo se za pomoći prihraniti narod i vojsku... Iz Šepurine je poginija osandeset i jedan borac, o' toga puno ribaro.«

BILJEŠKE I OBJAŠNENJA

¹ Selo Šepurina je na otoku Prviću kod Šibenika.

Govorom kojim je pisana građa u ovom radu danas u Šepurini govori stariji svijet.

O počecima ribarstva u Šepurini napisao sam nekoliko rečenica u Uvodnim napomenama »Zapisa iz pomoračkog života starih Šepurinjana« (»Čakavski rič« br. 2/1978). Ovdje dodajem da su profesionalni ribari Tome, Miro, Njego i Koso (svi sinovi Jerka Cukrova, prvog profesionalnog ribara u Šepurini) dalje unaprijedili šepurinsko ribarstvo. Od njihovih sinova danas se profesionalno bavi ribolovom jedino Jere sin Mira.

Najveći dio građe iznosim prema kazivanju profesionalnih ribara Tome Cukrova (rod. 1910), Mira Cukrova (rod. 1919) i Berta Cukrova (rod. 1927). Dio građe prikupio sam i od neprofesionalnih ribara Šime Kursara pok. Tome (rod. 1907), Romana Ukić (rod. 1905) i drugih. Svima im lijepo zahvaljujem na susretljivosti koju su iskazali pri pružanju građe

Dio građe iznosim i prema vlastitom sjećanju ili doživljavanju.

Mislim da u iznesenoj građi nema stručnih (u ribarstvenom smislu) grešaka. Ako je slučajno ipak nastala koja takva greška, onda sam za to kriv ja koji sam bilježio, a ne ribari koji su govorili.

Šepurinski ribari više ne love migavicom (za lov gira danas imaju malu kočujom koju mogu loviti samo »dva čeljadina«, ako bi i htjeli loviti migavicom, ne mogu jer »nima ljudi«).

² U šepurinskom govoru ne postoje glasovi č i ć (a ni t'), nego umjesto njih postoji glas koji je po fonološkim karakteristikama između č i ć. Taj glas je u ovom radu uvijek označen grafemom č.

³ Prema kazivanju starog »tovariša« Ive Antića Lile.

⁴ Vidi malo dalje pod riječju *družina!*

^{4a} *beštimatei* — psovati Boga i svece.

⁵ *taulin* — stolić.

⁶ Priču sam još kao dječak slušao od zlarinskih mornara i za ovaj rad sam je napisao prema sjećanju. Nemam namjeru da se njome narugam seljanima ili ribarima bilo kojega sela. »U staro vrijeme« seljani svakoga sela »imali su čakor ča su i' prodili i š č'i' su hi ljutili«.

^{6a} *cili kost* — čitav kostur.

⁷ *lumbula* — kralježnica.

⁸ *inpio* — prema gore.

^{8a} *pošada* — nož (iz pribora za jelo).

⁹ *pirun* — viljuška.

^{9a} *hihoščati se* — grohotom se smijati.

¹⁰ *u sakriveto* — u tajnosti.

¹¹ Pričicu sam čuo od Mate Skrože Rafaela (rod. 1914) iz Šepurine.

¹² U Šepurini je poznata i pričica o Bračanima »ki su potezali Mrdulju« (otočić kod Brača) jer su »stari znali dikor reči: Oli se Mrdulja poteže oli se ličina oteže!« Vjerojatno takvih pričica o potezanju otočića ima i na drugim našim otocima.

¹³ *skrojiti* (u ironiji) — isparati, poderati.

¹⁴ *tukati* — morati, trebati.

¹⁵ *posli tršja* — poslije rada u polju.

¹⁶ To je »povidaje« Roka Grbelje Veladuna iz Šepurine.

¹⁷ Kazivanje Ivanke Paškov ž. Ante (1909—1979) iz Šepurine.

¹⁸ *drči* — trči (3. l. sing. prezenta od *drčati*, tj. trčati).

¹⁹ *Logorun* — otok ispred Šepurine.

²⁰ *Zelena* — uvala na otoku Tijatu (sa sjeverne strane).

²¹ *Velika glava* — najviše brdo na otoku Tijatu.

²² *nismo donili ni losturu* — nismo ništa ulovili.

²³ To je »povidaje« moje majke.

²⁴ To je »povidaje« Ante Cukrova Jezera (1915—1976).

²⁵ Prva šepurinska plivarica bila je vlasništvo Jerka Cukrova pok. Mate (1890—1945). Njome je počeo loviti 1935. god. To je bila u ono vrijeme jedina mreža plivarica za malu plavu ribu južno od Iža (»!žani su imali plivaricu prije nas« — rekao je ribar Miro sin Jerka). Dakle, 1935. godine na našoj obali južno od otoka Iža svagdje su lovili malu plavu ribu potegačama, osim u Šepurini. Do početka drugoga svjetskog rata Šepurinjanima su nabavili još tri plivarice. Sve četiri takve mreže za vrijeme mraka od proljeća do jeseni zapošljavale su osamdesetak ljudi. Na osnovu toga se može zaključiti da je Šepurina pred drugi svjetski rat bila jedno od razvijenijih ribarskih sela.

²⁶ *ingordija* — velika želja da se što više ulovi — kazivanje Šime Kursara pok. Tome (rođ. 1907) iz Šepurine.

²⁷ *neka se još peče* — neka se riba još kupi pod svijeću.

^{27a} Kazivanje Ive Antića Lile iz Šepurine.

²⁸ *kumpravent* — preprodavač.

²⁹ *činiti fintu* — pretvarati se.

³⁰ Kazivanje Tome Cukrova pok. Jerka (rođ. 1910) iz Šepurine.

³¹ Tunjara je velika arta. Prvu tunjaru u Dalmaciji imao je Ante Viličić iz Bola na Braču. Njome je počeo loviti polovinom tridesetih godina. Ribar Miro Cukrov rekao je o Viličiću: »Doša je iz Merike, učinija tunjaru i kupija brod, Brod mu se zva Napredak.« Poslije njega tunjaru su nabavili braća Vitlov iz Kali na Ugljanu.

³² U okolici Splita ludrom su lovili Milnarani (tj. ribari iz Milne na Braču).

³³ *račica* — vrsta manjeg raka (tamne boje, živi između kamenja uz more).

³⁴ Pričicu sam čuo od Tome Cukrova pok. Marka (rođ. 1902) iz Šepurina.

^{34a} *u nefali* — nehoteć.

³⁵ *drkumar* — sidarce za dizanje vrša.

³⁶ vidi *brumati* pod naslovom Ostale zabilješke.

³⁷ To je bio Tome Grubelić pok. Andre (poginuo u Australiji za vrijeme prvog svjetskog rata).

³⁸ To je kazivanje moje majke.

³⁹ Vidi *brum* pod naslovom VRŠE uz izraz *vrše za kantare*.

⁴⁰ O ovom se u Šepurini pripovijedalo prije rata. Pričicu sam sastavio prema sjećanju.

⁴¹ *biti na tražetu* — biti u brodu nasred kanala između otoka i otoka ili kopna i otoka.

⁴² *žvelat, žvelta, žvelto* — brz,-a,-o.

⁴³ *preša* — žurba.

⁴⁴ *butargan,-a,-o* — koji,-a,-e nosi ikru.

Ironija je u tome što je mlađ koji će se izleći iz ikre »na vrbi svirala«.

^{44a} Danas je kod nas upotreba kemijskih sredstava u ribolovu zakonom zabranjena.